

Ez elnökök arczképét mutatjuk be olvasóinknak az alkalmammal. Jól ismert név mindkettőtől nemcsak a paedagogiai lapokból, hanem a közélet teréről is, hol már jelentékeny mult áll hátuk mögött s mi örömmel ragadjuk meg az alkalmat, hogy most a tanító-gyűlés alkalmából a régi ismerősöket színről színre mutassuk be olvasóinknak.

Békey Imre, az orsz. tanítógyűlés nagy többséggel megválasztott elnöke s Budapest főváros tanfelügyelője, Budapest 1832. okt. 6-án született. Atyja Békey Máté, nyug. helytartótanácsi titkár volt. Elemi oktatásban szülői házában részesült, azután pedig a pesti kegyesrendiek gimnáziumába járt, hol 1847-ben végzet tanulmányát s azután bölcsészeti, majd jogi tantárgyakat tanult a pesti egyetemen s ezt befejezve, 1855-ben a volt budai helytartóságnál államszolgálatba lépett. Két évig vidéken (Egerben és Székes-Fehérvárott) is hivatalnokoskodott mint szolgabírói tollnok. 1861-ben Budapest törvényhatóság aljegyzője lett, s midőn néhány hó múlva az ügyvédi oklevelet is elnyerte, a választók bizalma folytán már 1867-ben tanácsnokká lett s a tanügyi dolgokat vezette egész 1878 október haváig, midőn a kormány fölhívása folytán megvált a fővárosi szolgálattól s miniszteri osztálytanácsosi ranggal az eltávozott Bója Gergely helyére fővárosi tanfelügyelővé neveztetett ki. Ugyanez évben a kormány a párisi kiállításra küldte ki, hol mint jury-tag működött s tanulmányai eredményét külön füzetben is megjelent hivatalos jelentésben írta meg, mely „Elemi iskolák” czimvel a párisi világi kiállításról kiadott művek közt az első füzetet képezi. Neje, Zitterbarth Luiza, a közoktatásügygel foglalkozó nőegyletekben szintén nagy tevékenységet fejt ki, az orsz. nőiparegyletnek egyik alelnöke s a jelenlegi orsz. nőipar-kiállítás egyik levelezvényezője.

E külső életrajzi adatokból láthatjuk, hogy Békey kora ifjúságától fogva hivatalnok és tisztviselő, s mint ilyen másfél évtizeden át kizárólag közoktatásügyi dolgokkal foglalkozik. E két adat jellemzi nyilván működését. A pedagságig pontos mindenben, gondosan ragaszkodik a törvényekhez és szabályokhoz, fölkarolt működési terét őszintén szereti, s annak javáért mindent megtenni kész. Budapest főváros közoktatásügye köztudomás szerint a legrendezettebbek közé tartozik az országban, s méltán elmondhatni róla, hogy rohamosan emelkedett. A népoktatási törvény életbe lépése óta e városban közel 3 milliót költöttek palotaszervei iskolai épületekre, melyek a kor kívánalmainak megfelelően vannak felszerelve; itt — e másfél évtized előtt tulnyomólag német ajkú városban — mondták ki először, hogy az iskolában a tanítási nyelv a magyar, mely határozat szigorú életbeléptetésének oly áldásos eredménye volt; e hely volt egyike az elnököknek, hol tanítókat alkalmaztak, hol a tanítást általánossá tették s hol a tanítók számára tisztességes fizetést és nyugdíjat biztosítottak. Kétségen kívül sok más derek férfi is buzgó fáradozott ez eredmény létrejöttén, de a kivitelben mutatkozó nehézségek dicsőségéből az oroszországi bizonyára Békeyé, ki új állásában is nagy tevékenységet fejt ki ez irányban; ki-nek utjabban különösen a fővárosi tanító- és tanító-népző intézetek nagy átalakulásában igen sok érdeme van.

A tanügy terén szerzett érdemei elismerésül a király a vaskoronarenddel tüntette ki, s a francia kormány nemcsak emlékművet adott számára, de a francia tudományos és művészeti akadémia tagjává is kinevezte. E mellett több tanító-egylet tiszteleti tagja s az orsz. nőiparegylet buzgó igazgató-tanácsosa. Külső meg-

jelenése higgadt, komoly modora már első tekintetre is hatást okoz nyilvános szereplésénél. Tapintatos, rátermett modora miatt a kormány őt bizta meg az első orsz. tanító-gyűlést előkészítő bizottság vezetésével s ez egyik előnye ama nehéz munkában, mely most e sokoldalú és különböző érdekeket egyesíteni akaró testület tanácskozásainak kormányzásában áll.

Az országos tanító-gyűlés korelnöke Gáspár János, Alsó-Fehérmegye tanfelügyelője és ismert jeles paedagogiai író. Nem annyira külső tekintélye, mint inkább a szeretet, melylyel környezik, s egy érdemes munkában eltöltött élet multja teszik őt a tanító-gyűlés alapjává. „Sokan vannak ugyan itt 60 éven felül levők, de a közbizalom egyhangulag őt jelölte ki korelnöknek” — mondá az elnök megnyitói beszédében. A közbizalom csakugyan a tanítók atyjának tekintti őt, nemcsak azért, mert elterjedt olvasókönyvei után mindenki ismerte már, de főképp, mert szelid lelkülete, örök ifju rajongása a közoktatásügy kérdései iránt elfeledtetni mindenkit, hogy ő hivatalból nem tanító, hanem — a tanítók felügyelője.

Gáspár János 1816-ban okt. 27-én született Toroczkó-Sz.-Györgyön, Tordamegyében. Atyja András, székely eredetű iskolamester volt, kit az ég esekélyi jövedelemmel és őt tagból álló családdal áldott meg. Tizenegy éves korában vitte be atyja a szülőföldjéktől nem messze eső hires nagyenyedi ref. kollegiumba, mely, mint annyi más ezer szegény gyermeket, őt is valódi „alma mater”-ként táplálta. A ref. kollegiumokban igen gyakori eset volt, hogy az egyszerű beiratkozott gyermek szakállas férfivá és felszentelt pappá lett, a nélkül, hogy a szülői ház gyámoltására szorult volna. Gáspár is ezek közé tartozott. Minden nap kapott ingyen cipőt, s demokrata büszkesége az ma is, hogy nagyobb tanulók szolgálja volt (egykor b. Kemény Zsigmondé is); később kisebb tanulók korrepetitora és végül nevelője lett. Még tanuló korában elhunyt atyja s a szegény ifjúnak kellett édesanyja eltartásáról és két kis testvére neveléséről gondoskodni. Nagy hatással volt reá, hogy mint az egyik Zeyk ifju nevelője, három évben át növendékével együtt a híres Szász Károly házában lakhatott, hol ez időben Erdély intelligenciája össze szokott gyűlni. Ez együtt-lakás keltette fel a fiatal Gáspárban az írói hajlandóságot, melynek már a részben általa alapított „Önképző kör”-ben is jelét adta. 1841 nyarán, 14 év múlva megváltva az anyaintézet-től, Zeyk József költségén, kinek fia az ő gondjaira volt bízva, külföldi utra ment s a berlini egyetemen főképp paedagiával foglalkozva, harmadfél évet töltött. Ez időben személyesen megismerkedett többek közt Diesterweggel, a híres tanférfival, ki e korban valódi vezérserepet viselt.

Utközben számos német várost és egyetemet látogatva meg, 1844 közepén visszatért Erdélybe, hol, mint Zeyk József fiának nevelője, megkezdte működését. A forradalom kiütése s az erdélyi zavarok és pusztítások, a családdal együtt Gáspárt is kizavarták Erdélyből; de 1850-ben ismét visszatérhettek Kolozsvárra. A nyilvános iskolák szünetelvény, vagy működésük megbénulván, közszükségnek szolgált, midőn néhány rokonszemű barátjával (Finály, Sámii, Berde, Jancsó) magánjellegű középiskolát nyitott a múltlebb családok fiai számára. 1853-tól kezdve pedig a ref. kollegiumban tanította a gimnázium felső osztályaiban a magyar nyelvet és irodalmat.

1855-ben befejezvéen nevelői pályáját, növendékét a berlini egyetemre kísérte, s itt egy évet töltve, egész Németországot, Belgiumot, Hollandiát összejárták, s Párisban is időzve

pár napig, Svájcban keresztül tértek vissza Kolozsvárra. Ez évek alatt a temető talpából elpusztított nagyenyedi kollegium helyreállítása annyira haladt, hogy nemcsak a papnövelde (theologiai tanfolyamot) meg lehetett nyitni, hanem — a mi azelőtt nem volt — iskolamesterképezdét is határozott állítani (egyelőre mind a kettőt még Kolozsvárott) a főegyházi tanács. S ez utóbbi nagyfontosságú intézet igazgatói tisztét, egyszersmind a főiskolának a nevelés és tanítástani tanszékét, az e téren elismert jelességű Gáspárra bizta, ki új állomását, a férfikor tapasztaltságával, de törhetlen ifju lelkesedéssel foglalta el. A theologia, a képezdével együtt, 1858-ban Nagy-Enyedre költözött s azaz Gáspár is. Tanári s igazgatói működésében szerzett érdemeinek elismerése lön, hogy Eötvös József báró a közoktatásügy szervezése alkalmával nemcsak az oly fontos népiskolai olvasókönyvek s utasító vezérkönyvek készítését bizta rá, de hízog levélben felkérte, hogy vállalja el Alsó-Fehér- és Küküllőmegyében az első osztályu tanfelügyelői állást. 1868 végétől e minőségében nagy tevékenységet fejtett ki, különösen a magyarosítás érdekében; 1876-ban a megyék új szervezése alkalmával Alsó-Fehérmegye tanfelügyelője lett.

Gáspár János sokat dolgozott irodalmi téren is. Számos, kivált paedagogiai ismereteket terjesztő cikkein s az erdélyi fő- és középiskolák szervezetére bizottságilag állta dolgozott „Javaslaton” kívül, főleg az olvasókönyvirodalom az, melynek terén rendkívüli érdemmel és hatással működött. Már 1847-ben adta ki 70 kis gyermekbeszélyből álló gyűjteményét első igénytelen alakjában ily czim alatt: „Csemegék olvasni még nem tudó gyermekek számára, melyekkel a szülők-, testvérek- és kisedővőknek kedveskedik Gáspár J.” — Ugyanezen évben Kovácsi Antallal néhány barátja (Krizsa, Gyulai, Szász Károly, Fekete Mihály) közreműködése mellett kiadta első „Magyar olvasókönyv az elemi-, közép- és polgári iskolák számára a lélek- és oktatásnak mai igényei szerint dolgozva” czimű munkáját I. kiadását. Mindkét mű több rendbeli átdolgozásban és bővítéssel jelent meg. A „Csemegék” prózai részéhez nagy számú versesemegék is járultak nagy részben a nép ajkáról gyűjtve s képekkel illusztrálva. E kedélyes gyűjtemény csakhamar valóságos családi könyvvé vált s a maga nemében ma is legjelesebb terméke irodalmunknak. Az Olvasókönyvet négy kötetben, mint *uttorja* a modern iskolai olvasókönyveknek, rokonszenvvel fogadták az illető tanintézetek felekezeti különbség nélkül, s jelesb darabjait átvették a későbbi olvasókönyvek szerkesztői. Ettől külön és önállóan jelentek meg a b. Eötvös közoktatási miniszter felhívására készült és országszerte elterjedt „Magyar olvasó könyvei a népiskolák II., III., IV., V. és VI. osztálya számára” négy kötetben, Budapestben.

Gáspárnak családi élete is méltó tüköre a jeles nevelőnek. Csakhamar külföldről első ízben visszatérte után nőül vette a kitünő műveltségű és szellemű Bogdán Juliánna: számos gyermekeik nevelésében példát mutatva a valódi házi nevelésre. Nejének kis magánbirtokán, Maros-Csucson, a falusi élet egyszerű kellemel, kert s mezei munka közepett találja, hivatalos munkássága fáradaimai után enyhületed, az általa mindig szeretett természet ölen.

Az országos tanító-gyűlés e két vezérferfiu vezetése alatt alakult meg s a napokban már befejezi működését, hogy két év múlva ismét, részben már jobban szervezve, képvisleti alapon összegyűljön.

ELÉGIA A NYÁRRÓL.

Oh, hogy minden eltűn, a mi szép e földön!
S hogy minden erő s fény: álom, képzelet!
Mint borul mindenre sűrű, néhez fátul!
És az ember mindent mily könnyen feled!
Igy tűn el a nyár, a föld e legszebb éve,
Mintha nem lett volna, csak tündérmese:
Szelid felhők járnak... nő az árny... hüves van...
S a világozságból mindig kevesebb!

Virágok közt bolygni, iratos mezőkön,
Zűgö erdő lombján elmerengeni;
Nem törődni azzal, a mi volt s mi lesz még,
Ime a szép nyárnak drága kincsei!
Mignem észrevétlen hull, hull a virág s lomb,
Lassu hervadás szánt a mezők felett...
Szelid felhők járnak... nő az árny... hüves van...
S a világozságból mindig kevesebb!

Villámok haragját nézni s eltanulni,
El a hegyoromtól a pompás daczot,
Mig az örökégő, fényes nap hatalma
Eget-földet újra bésngározzot.
Ám a hegyoromra köd száll este s reggel,
A nap lenn vergődik s a vihar beteg...
Szelid felhők járnak... nő az árny... hüves van...
S a világozságból mindig kevesebb!

Oh, te szép, tünő nyár! életünk nyarat is
Tebenn szemléljük és siratjuk el:
Fényed, örök, álmod, pompád s büszkeséged
Akár a miénk s mint az, ugy pusztul el!
Hit, bizalom, tettvégy s égő szív nyarunk, de
Lassan kifosztják ezt mind az emberek;
Ármaný úz, a gond sűjt, bajunk egyre több van,
S oh, a szeretetből mindig kevesebb! —

Oh, hogy minden eltűn, a mi szép e földön!
S hogy minden erő s fény: álom, képzelet!
Mint borul mindenre sűrű, néhez fátul!
Ház az ember mindent mily könnyen feled!
Reményünk szemet huny, emlékinék gyászot öltnek,
Szívünk elrejtőzik s vágyunk messze von,
Messeze e világtól s emberektől, messze,
Hol örök nyár ég a szívben s ormokon! —

Benedek Aladár.

MARTONYOSINÉ CSÓKJA.

RAJZ A NÉPELETBŐL.

Írta

PALOTÁS FAUSZTIN.

(Végo.)

A szép Martonyosi Jánosné felsélyem kendővel kötötte be a fejét, sima, magas kontyra, mint az egy szemrevaló fiatal menyecskéhez illő. A csipkés köté is előtte virított, s a mi fő, csattos cipőt húzott formás lábaira.

Napamasszony méltó csudálkozással tipegett, topogott körülötte. Csak egy szakadt le nyelvéről a sok kérdésősködés, tudakozódás.

— Hová készülsz, drága menyem, ilyen szépén fölcieczomázva, — ünneplő ruhában?

A menyecske nagyot nevetett. Felrántotta a jobb vállát, egyik bogárszeme a másikat mintha fölül akarta volna mulni — a hamiskodó pislogásiban.

— Hová? Hát szeretőt keresni!

Az öreg asszony szinte megorrolt e szavakért.

— Ej haj! de tréfás lettél egyszerre.

— Nem én, napamasszony! vagy talán azt hiszi, belerakednék a esalogatásba, hivatgatásba, özönnel kéne a szép szavakat szórnom: halljátok légyenek, van-e jó lelketek, szerető szivetek, a Martonyosi Jánosné csak ilyesmit keres, ilyesmire vágyik...

A menyecske most már megmutatá az igazi arcját. Eltűnt arról a tettetett mosolygás, — csaknem lekiáltott a bánat, a szenvedés.

— Négy hete, — folytatól keserűn — hogy elment az uram! Azt mondták, hogy a tanyára.

Könyven hívó a szeretet. Azóta hirt sem adott maga felől, nem izent egy árva szót, nem tudatja állapotát, ízen mintha senkije sem volna. E helyett folyton hallom, az egész falu rebesgeti, szavahibető emberek erősítik, hogy az én drága uram felé sem néz a gazdaságnak, csak a Táncozsók tanyája körül libszel... ott tölti az egész szent napot a régi szeretőjével.

Az öreg asszony lehorgasztott fölve egyet sóhajtott. Nehéz, mely sóhajtas volt, a Martonyosi Jánosné ezt kész válasznak vette.

Aztán megragadta a napa kezét s elfojtott méreggel beszélt tovább.

— Ugy-e, kigyelmed is tuja mindezt. Kigyelmed is igazságnak tarja. Hát akkor mért ölték meg a lelkeket, mért nem mondták meg, hogy Martonyosi Jánosnak más a választottja, más a szerelmese? Mért nem vallották be, hogy én csak az édes apám vagyona miatt vagyok feleségnek való: most nem volnék ebben a napban, nem érné szegény fejemet a gyalázkodás, a szégyen, meg az örök csufáság...

Az öreg asszony már nem tűrhete tovább szó nélkül e szemrehányó beszédet. Kirukkolt ő is csaknem torkaszakadtából.

— Hát ha ugy lenne is, ki ennek az oka?

Talán én, vagy a fiam? Egyedül magad! Mutatott-e a János valami nagy hajlandóságot irántad? Hitegetett, vagy hízkeléssel vett körül? ugy-e nem? De te folyton kerülgeted, izengettel, küldözgettel utána. Azt mondat istenember előtt, hogy ha Martonyosi Jánosné nem lehetsz, elföldeled magad. Bele szerelmesedél. Tűrd hát a sorsod bekével!

A menyecske mintha szólni akart volna, de csak ajkai remegtek mély felindulásától. Aztán hátat fordítva napának, sietve tartott az utcaajtó felé.

Most már nem hallott semmit, nem érté az öreg asszony ismételt kérdésősködését, de annál jobban érzé szívének erősbűlő dobbanását, maró szenvedését, sűjtő fájalmát... csak sietett, majdnem futott az utcákon végig; egyenesen a faluból kifelé.

Alkony volt. A nap egy óriási homokfelhő mögé bukott s vészszíni sugarait lassan-lassan vonta maga után. Az égbőltről már néhány csillagoeska pislog le, a homályba burkolódó faluból pedig csöndes szellő röpi tiszte az estimára intő kis harang busan csengő hangját...

Martonyosi Jánosné keresztet vetett magára. Talán megorzadt föltett szándékától, mit elkeseredése vagy boszúja tanácsolt? Talán megjédt annak a gondolatától, hogy ő, ki még eddig a légynek sem vétett, most a gonoszság révén akarja elveszett nyugalmát, boldogságát visszaszerezni...

És mégis olyan szilárd az akarata, változhatatlan a terve. Szíve melegével, lelkének minden igaz érzésével szereti azt az embert; azért kívánja, hogy hozzá visszatérjen, s rajta kívül más asszonyt vagy leányt ne kedveljen, ne szeressen.

Végtelen gyűlölettel s haraggal eltelve, összeroritott ököllel halad a szegény menyecske az éj homályában tovább!

— Jaj neked Táncozsó Örszi, ha igaz, a mit felőled állitanak, ha bebizonyul, a mit rád mondanak! De ezerszerte jaj: ha a Martonyosi János öleben találak! Fogadom az égre, ez lesz az utolsó csókd, mosolyod, bűnös öleled!

A menyecske százszor is megfogadta ezeket, esküvel is erősíté, mig hosszú után, az éj csöndjében, a Táncozsók tanyája közelébe ért.

Azontul még néhány paritýahajtásnyi dűböl, aztán a Martonyosi Jánoséhoz is eljutott. Ki tudja, talán most is együtt vannak, kigynyalva, megcsalva a szeretőt, elfeledett feleséget.

Bali Julesa, ha csak erre gondol: nem érez semmi fáradtságot. Pedig istenem! milyen nagy járóföldet tett meg! A kakasok éjfélt hirdetnek már, a gönczölszekér hajlott rudja pedig ugyan csak elhagyta a fiastyuk pislogó csillagait. Folyton gyengébb a tücsök czirpelése, a szentjános bogárcák világát pedig mintha a folyton hulló harmat egyenkint oltogatta volna ki.

A menyecske lassan, minden neszt kerülve halad a Táncozsók tanyája felé. Csak észre ne vennék! Az épulet — jól látszik, lombos fákkal, sűrti cserjéssel van körülveve, még a falevelek susogása is hallszik, csend van itt is — édes álom, boldog nyugalom!

Alig tett azonban néhány lépést előre, midőn hirtelen dőbben megállott. A bejárat széles utja láthatóvá tevé az egyenes hosszú lakóházat, melynek összes ablakai ki voltak világítva.

És egyszerre nagyobb tápot nyert a menyecske iszonyu gyanuja!

— Ugy van, itt, együtt vannak, — suttoág vadul. — Vendégség, öröm, vigalom; no majd akad mindjárt valaki, a ki ezt betetézze, megkoronázza.

A legnagyobb óvatossággal ért a nyitott kapu elébe. Aztán némi habozással az udvarba lépett. Sehol egy lélek, mintha itt minden élő kihalt volna. Nyitva a konyhajtó is — hát akkor nem is tekint be az ablakon. Minek leleselkedjek? Belép bátran, nem tolvaj, de vendég módjára... És mégis ugy fél, ugy remeg. Reszkető kezével a köténye alá nyul... ott van, meg van, nem vezett el, érzi az éles késpenge hidegségét. Megborzad tőle... ej! mindegy s Bali Julesa a következő pillanatban ott állt a nyitott szobaajtó küszöbén...

És mintha szürke hályog borulna a szemére attól a várva várt, mégis ugy rettegett látványtól.

A tágas szoba közepén ravatal van fölállítva, azon pedig virágokkal, gyertyákkal körülvevett fehér koporsó. Nincs rá borítva a szemfedő, az ajtóból is meglátszik, hogy fiatal leány, Táncozsó Örsze a halott, hogy azt a viaszsárga beesett arczot a jó anya nézi, bámulja, sirva csókolgatja, ríva simogatja.

A ravatal mellett egy kicsi bölcsőben parányi magzat hanykódik, nyögdecsel... Egy eltorzult ábrázatu ember lassan csitítgatja, feje alját igazgatja — csendesen ringatja — az édes jó apa!

Martonyosi Jánosnének pedig mintha a szívéet szakították volna ki a helyéből. Hová tűnt egyszerre a harag, a boszú, a gyűlölet? Hát hová uzi a nap áldó sugara a fojtó ködöt s a borzasztó hideget? ... Oda tántorgott a koporsóhoz, kivette a szenteltviztartó zöld galyát s arra a hideg arczra néhány csepett hintett belőle... Tán a szeméből is hullott néhány köny utána.

Aztán ráhajlott a bölcsőre; először annak a parányi teremtsének, aztán a Martonyosi Jánosnak csókolta meg hévvel, szeretettel az arczát.

És ettől a csóktól három szív melegült fel egyszerre. Együtt volt abban a szánalom, részvét, kiengesztelődés, megbánás, bocsánat — az odaadó vigasztalás, — az örök szeretet....

BU-AMEMA.

A francziák Algirban és Tuniszban kivított sok véres diadalaik után már-már rendben remélték láthatni szénájukat, midőn egyszerre kelet felől ismét fölsapott a lazadás lángja s eddig békében volt mohamedán törzsek keltek föl lerázni magukról a hitetlenek jármát. Oranból, Algir egyik tartományából, melyben szilárdnak hiték a franciaia uralmat, hire jött, hogy a föl-

kelés mind nagyobb arányokat ölt a pusztai arab törzsek között s a kormány nem elég erős határt szabni neki. Egyik levető hír a másikat követé: francia portyázó csapatok megsemmisültek, ültetvények és karavánszerájok fölégettettek s az egy Szaidában is 400 nál több spanyol gyarmatos lón a vad kabyl hordák áldozatává. És e mozgalmak minden nevezetesebb része egy különös hangzású névvel került kapcsolatba, melynek viselője képzeltetlen vakmerőséggel, rendkívüli éles látással vezeti a fölkelést, lelkesítéssel, a hol az nem használ, rettegéssel hajtva a mohamedánokat a kegyetlen harcra. E név: *Bu-Amema*, viselője egy mogharbeli marabut, kinek arczképét ez alkalommal mutatjuk be olvasóinknak.

Bu-Amema, Ebu-Amema vagy Bu-Amama — mert e név mind a három versziója előfordul a jelentésekben — nyilván az Afrika mohamedán lakosai közt elterjedt ama proféczia végrehajtójának hiszi magát, mely szerint a hitetlenek uralmának végét meghozza az Algir elfoglalására következő ötvenedik év. Elkezdte hirdetni a puszták fiait közt a szent háborút s lángra gyújtva lelkeiket, azok vallási rajongással gyülekeztek köréje, mind nagyobb számmal, míg végre követőiből több ezere menő, vad és elszánt fegyveres csapat lön.

Bu-Amema mindig élén lovagol csapatjának, tüzes berber lován, törzsének festői öltözetében, rettegést keltő marczona arczal. Környezete három arab főnökből áll, kik a francziák mellett harczoló algiri gumokéhoz hasonló lobogót hordanak, az üldözők megtévesztésére. A csapatot hosszu sor tevé követi, megrakodva élelmi szerek-

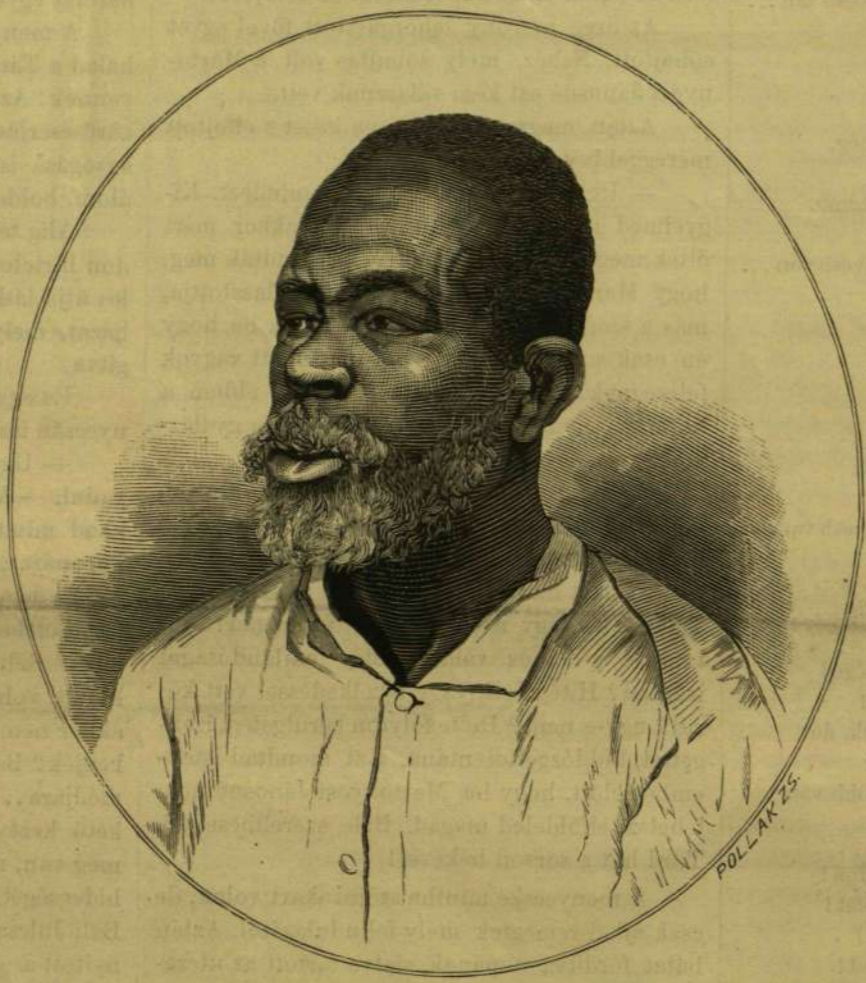
kel, zsákmánnyal és a meghódított törzsektől szedett sarczsal.

A fölkelő vezér vakmerő tervei, azoknak kérelhetetlen végrehajtása, és az ellenséggel szemben tanúsított kegyetlensége által a gyarmatosok, sőt még a kisebb francia csapatoknak is réme lön. Ez utóbbiakat képzeltetlen gyors

menetével fásztja ki s váratlan rohamokkal fogyasztja el. Harczmodorát élénken jellemzi pl. az az eset, hogy a Jaquet ezredes alatt harczoló francia csapatot egy egész álló napon át tudta áltamadásaival akezióban tartani, — mint később kiderült — csupán a célból, hogy egy nagy csapat fegyvertelen fölkelőnek lehetővé tegye a keresztülvonulást a francziáktól megszállott területen, s csatlakozását az ő seregéhez.

Bu-Amemát némelyek olyan kalandorfélének tartják, ki önszántából vállalkozott az izgató szerepre; mások azonban azt mondják, hogy ő csak eszköze a Si-Mul-lai-Taieb nevű titkos társulatnak, mely mint nemrég a libanoni keresztények lemészárlóit, ugy most az afrikai mohamedánokat is uralma alatt tartja. A puszták vad fia minden esetre félelmes ellenség, a ki nem egy kellemetlen meglepetést okozhat még a francziáknak, míg végre sikerülni fog őt ártalmatlanná tenniök. Ez pedig nem lesz valami könnyű munka, mert Bu-Amema, mint valami mesebeli szellem, ugy eltud tűnni egész csapatával, ha tulnyomó számu üldözőkkel találkozik, s ott bukkan ki újra, a hol nem is sejtik. Most se tudják merre jár s az a hír, hogy tekintélye és befolyása csökkenőben van, még igazolásra vár.

A küzdelem eredménye iránt nem igen lehetünk kétségben; a harc vége az lesz, hogy győzni fog a nagyobb civilizáció, nagyobb erő, jobb fegyver és rendszeres hadviselés a vad nomád csapatok fölött s Bu-Amema Oránban a zulu Csetevájo sorsára jut. Saussier tábornok erélyes és a pusztai hadjáratokban tapasztalt hadvezér s bizonyára el- vagy foglyul ejti a kegyetlen főnököt; de hogy mikor,

BU-AMEMA, AZ ALGIRI LÁZADÓK VEZÉRE.

A CSEH NEMZETI SZÍNHÁZ PRÁGÁBAN, AZ AUG. 12-KI TÜZVÉSZ ELŐTT.

s mily áldozatok árán? azt ő maga is aligha tudná csak hozzávetőleg is meghatározni.

A CSEH NEMZETI SZÍNHÁZ PRÁGÁBAN.

Folyó hó 12 én nagy szerencsétlenség híre érkezett Csehország fővárosából. A cseh nemzeti színháza, jeles építészeti mű, mely csak nem régen készült el és nyitott meg ünnepélyesen, Prága városának egyik legszebb díszje, a csehek büszkesége, melynek fölemelésén egy nemzedék fáradozott s hordta össze filléreit, a mondott napon d. u. 6 órakor kigyuladt s oly dühödtt erővel lett egyszerre urává a pusztító elem, hogy megmentéséről szó sem lehetett s ma a pompás épület, a cseh múzsa legelső temploma, — leszámítva gyönyörű előterét a vestibulákkal és foyerekkel, a királyi

tel készített nagyszerű csillár a mainzi bronzöntő gyárból került.

A már régóta készülő színház befejezésére ez év tavaszán lázas tevékenységet fejtett ki a cseh főváros, hogy a színház arra az időre, midőn a trónörökös ifju nejevel Prágába jön, elkészülhessen. Csakugyan sikerült is, s a trónörökös pár jelen volt a színház ünnepélyes megnyitására, jun. 11-én, mely alkalommal Smetana cseh zeneszerzőnek «Libusa» című nemzeti dalművét adták elő nagy fényvel, rendkívüli lelkesedés között.

A cseh főváros nem örülhetett nemzeti irodalma és művésze a pompás templomának sokáig. A fönt említett nap délutánján 6 óra tájban az épület, mint mondók, kigyuladt s egy pillanat alatt lángba borult. Megmentéséről szó sem lehetett, sőt még a színpadot a nézőtérrel elválasztó s épen a tűz lokalizálására szol-

kat is elemésztette s iszonyuan dult a színház belsejében. A roppant tömegekben reá zúdított vizsugarak csaknem nyomtalanul párologtak el az ég gyehennájában. A csillárral együtt a plafond is leszakadt rettentő mennydörgéssel s a fölcsapó láng a szikrák sűrű milliárdjai között okáda az ég paráztűzét. Egy pillanat alatt bele kapott a láng a földszintbe, páholyokba, padokba, erkélyekbe és karzatokba s pattogva nyaldosta az egész faburkolatot valamennyi emeleten keresztül. A vízvezeték csapjait is megnyitották s zudították be a vizet; de még ez is csekélynek bizonyult a tűz óriási tömegével szemben mely nem hagyott semmit érintetlenül. Csak a könyvtár egy részét sikerült megmenteni.

Végre a szerencsére alázakadó zápor és a szélsénde lehetővé tették megakadályozni a tűznek más épületekre való elharapódzását.

IDYLL AZ ERDŐBEN. — BÖHM PÁL FESTMÉNYE.

páholyrészeket és a ruhátár traktusát, az egész belső felszereléssel együtt ma csak omladék, korom és hamu.

E pompás színház nemzeti gyűjtések és egy állami sorsjáték jövedelméből épült, melyhez az országgyűlés és az uralkodó is tekintélyes részzel járult. Két millió forintba került az egész s szabadabb téren, mint a hová szorítva volt, a legkellemebb architektikus benyomást tévé. Tervezője Zitak József építész volt, kinek terve számos tárlaton keltett méltó föltűnést s nem egy kitüntetésben részesült. A kivitel megvalósítá a tervezhez kötött reményeket. A díszfaragványokat a bécsi képzőművészeti akadémia egy kitűnő növendéke, Schmirch szobrász készíté, melyekhez a híres művész, Wagner Antal is számos szoborművel járult. A dekorációkat Burghardt, Brioschi és Kautzky jeles festők készítették, míg a páratlan művészet-

gáló nagy rostélyt sem lehetett leereszteni, mivel faállványok voltak alatta. A tűz, mint a megejtett vizsgálatból kiderült, a tetőn támadt, hol két bádogos legény fölszedett néhány bádog táblát, hogy a villámfogó sodronyát elhelyezze. A forrasztáshoz szükséges tűzből a nyíláson fújtatás közben aláeshetett a zsarátnok a festő terembe s ott az álfalak gyulékony anyaga között emésztett tovább, míg egyszerre roppant erővel lángra lobbant, magásra szálló lánggal, mely visszatükröződött a Moldva vizében.

Prága népe sirva, jajveszékelve rohant a borzasztóan gyönyörű pusztulás helyére, melytől katonaság igyekezett elzárni a kétségbeesett tömeget. És ez elővigyázat nem volt fölösleges. A tető éggó gerendái, az előtéri homlokzat állványai messze vágódtak a város utcáiba. A száz mázsa súlyos csillár rettenetes dörgéssel hullott le a boltozatról a színház mélyébe. A tűz a főfala-

De a színház még másnap is égett.

A csehek méltán tekintik legszebb színházuk leégését nemzeti szerencsétlenségnek. A kár irtóztató, s biztosítva az épület csak 400,000 frtíg volt, — de a bennégett drága felszerelés biztosítva se volt.

A színház külső kőfalai állanak csak feketére kormosodva. Körülöttük rettenetes pusztulás, füstölög romok, leégett gerendák. A prágai lapok gyászkeretben jelentették a nagy szerencsétlenséget s egy bizottság, élén a legtekintélyesebb férfiakból, azonnal összeállt nagy nemzeti gyűjtés rendezése végett. A legelső adakozók között van a trónörökös pár 5000 frttal, — s hiszik, hogy a színház helyreállítására szükséges összeg, a biztosított 400,000 forinton kívül még 600,000 frt, csakhamar együtt lesz, hogy a színház egy év alatt újra megnyitható legyen. És ha meggondoljuk, hogy e szeren-

csétlenség a cseh nemzetet mennyire megrendítette s hogy fájalmukban a lakosság német része is ösztinte részvételt osztozik, s készségesen hozza meg ő is áldozatát: nem lehet kétkedni rajta, hogy a csehek kára, bármily érzékeny is, rövid időn pótolva lesz.

IDYLL AZ ERDŐBEN.

Böhm Pál festménye.

Böhm Pál jeles festőnknek egy szépen sikerült képét mutatjuk be olvasóinknak. Egy u. n. tisztás helyét mutat az erdőben, egyikét ama mosolygó réteknak, melyek százados bükkök és tölgyek zugó lombjaitól koszoruzva, a nap verőfényétől megaranyozott oly kedves szigeteket alkotnak tarka virágjaikkal, buja zöld füvökkel a sötét árnyú erdő tengerében. Ott egy hatalmas fa kidült tuskója körül gyülekszik a gombaszédő gyermek kis csoportja, pihenőt tartva s letéve a földre a gombával telt kosarakat s kicsérélve a bokrok közötti külön jártukban tapasztalt élményeiket, nyájasan foglalkozva a legkisebbik testvérrel, aki még nincs akkora, hogy magára hagyatva is elmehetne az erdőbe s minden bolond gombát, a mit utján talál, belerakna a jó közé, ha ő rá bíznák. Mikor az a légyölő galócza oly gyönyörű piros, szárszorta szebb a barna tinórunál, a bársony vargányánál és a lepedt kozák-, vagy a csipkés szegélyű sárga csirkegombánál. Most is talált valami étető gombát, azt kínálja reá mosolygó testvéreinek, ha netán szerezhetne számára a kosárban polgárjogot.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN EGY KÖRLEVELE.

Höke Lajos urnak a «Vasárnapi Ujság» egyik legutóbbi számában közölt, s az 1831-iki kolera-évre vonatkozó érdekes czikke újból szőnyegre hozván ama szomorú napokat: nem lesz tán időszerűtlen közölni gr. Széchenyi István alábbi körlevelét, melyet boldogult atyám írományai között találtam. Ujjab világításban mutatja e körlevél a nagy hazafit, ki jóságain maradt és jobbágyaival akart «élni halni», holott uradalmában akkor csak keresztül utazóban volt, s épen boldogult atyámmal szándékozott nagyobb külföldi utra indulni.

Az önkényes bezárkózás a czeni kastélyba hat hétig tartott. De e másfél hónap a sokat ígérő kirándulás füstbe menetele s a kiállott félelem daczára is feledhetlenül vésoódott Széchenyi szerény barátjának szívébe: ekkor született meg a «Stádium!» Ő ismerhette legelőször e halhatlan művet!

«Vitatkozunk többféle tárgy fölött, — írja boldogult atyám önéletírásában, mely Tóth Lőrinc jeles emlékbeszédének kiindulási pontjává szolgált, — de most sem tudom miért volt az, hogy midőn ő rendszerint nehezen tűrte, ha állításait mások nem helyeselték, nekem úgy szólván kötelességemmel tette, hogy vele ellenkezem; a mit aztán ha tevék, sajtáságos szokása szerint, hozzá közel álltomban, könyökével szokott megasztalálni; azt azonban a mit állítottam, gyakran jóvá hagyta s elfogadta.

«Igy lett sok egymás kihagyva a «Világ»-ból, «Stádium»-ból, a miket ő minden áron be akart, még boszankodása nyilvánítása mellett is, e munkákba szólni. Az eszmédész munkák nyelvére nézve is csak ritkán volt szükség ráspolyra, s legfeljebb is a gondolatot tisztábban kifejező magyarsági «tapintat» volt az, mit ő keresett és szeretett.

«E cholera-korszakban volt az is, a mit én soha el nem tudok felejtetni, hogy a gróf, a cholera elől az elzárkózást megúnyván elvégre czeni kastélyában, az indítványozta egy szép délután, hogy lovagoljunk ki együtt Sopron felé, még pedig én üljek az ő hires versenyző magas angol Estrellájára; maga a gróf pedig egy ponyra ült. S ugy lett minden ellenmondásom s vonakodásom mellett is, igérvén a gróf, hogy szelid angol lova ugy fogja viselni magát alattam, mint a bárány. Megindultunk hát s lassan léptetve mentünk a soproni országon jó darrabon, a gróf azonban szivargújtás végett egy-

szer csak megállítja ponyját, míg én csöndesen léptetve iszonyu magas angol lovamát, az uton előbbre haladtam. A gróf azután, szivarra gyújtván, sebes vágatva jött utánam a ponyn, és mikor már közel jutott a lassan lépdelő Estrellához, ez hallván a Jódobogást, versenyt gyanítva s fileit hegyezve megugrik alattam, s fut velem az országon, mint a veszedelem. Legelső megugrásakor, midőn csaknem kiszökött alólam a nagy állat, egyszerre elrepült fejemről kalapom, s a szél elvitte azt földetlen földekre, örökre! hajadon fővel lovagoltam, bár kénytelen-kelletlen, Sopron felé, s minél erősebben akartam megülni a lovom, minél jobban szoritám horpaszt lábaimmal, a szoritás miatt — úgy lévén szoktatva — annyival sebesebben futott velem. A kantárszár meghuzását föl sem vette már a neki tüzesedett állat; azt tehát, és a tompa nyeregkápát, a löserényvel együtt, csak fogódzólul használtam. A kik látták, veszetmet kellett jóslniok, míg nem végre Sopron város piacán megállt velem Estrella, mintha ott lett volna a nyerő oszlop. Hullott a hab, csurgott a veritek a lóró és rólam, midőn leszálltam. A nép összefutott s bámulta a kalaptalan lovagot. Gróf Széchenyi Pál házához menve, először is kalapról gondoskodtam. A gróf mintegy óra negyed múlva ért Sopronba ponyjával, épen úgy elikkadva, mint én voltam. A ház előtt várva vártam a czeni uton jövőt, és ő, a mint meglátott engem, tüstént leugrott lováról, és felém sietve fölkiáltott: «csak hogy életben vagy!» és daczára minden férfiak közti ölelkész és csókolódás iránti roppant ellen-szenvének, oly görcsösen átölelt, arczát arcomhoz szoritva, hogy csaknem fölcsikoltottam fájalmamban. Elmondta azután, mint aggódott rajtam kétségbeesve, mint vizsgálta az uton: hol találja meg holttestemet vagy épen szetszakított tapjaimat? mint tudakozódott jobbra balra utánam. S így jött aztán ő is folyvást az országon Sopronba némi utbagazító szavak nyomán. — Rövid pihenés után ő Estrellára, én pedig a ponyra ülve, visszamentünk szép eszedesen Czenker.

Ez igénytelen epizódot nemcsak fiui kegyelem soroltatja a következő körlevél mellé. Azt hiszem a barátság és gyöngéd kifejezése legmeggyőzőbb bizonyíték ahhoz, hogy Széchenyi szíve egyaránt fogékony volt minden emberi nemes érzés iránt, s hogy ennél fogva a jobbágyaihoz intézett proklamáció nem különzség, de atyai aggályainak hü kifejezése volt.

A körlevél összehajtott kis félvire van nyomva s így szól:

Kedves Jobbágyim!

Az okos ember semmitül sem retteg, mert földi létehez kapcsolt lehet a veszedelmét s nyomorúságát és bizonyos halandóságát isméri, előrelátja, — s így az elkerülendőt rossznak gátot vet, a sorsnak azon csapását pedig, melyeknek eleit venni nem képes, férfiúi elszánással tűri. Azomban jóllehet a bator ember, ki a legrémítőbb bizonyossal is szembe szállni mer, sokszor valami nem ismét bizonytalan előtt — mely semmi egyéb mint képzeletének ivadéka — gyáván gyengül el, s félnék és esztelen viselete által magát a gyermekek téte sokszor az okatlan állatok sorába állítja.

S in ezen igazság — melyet a legrégebb tapasztalás minden kétségen túl tesz — bírt engem arra, hogy Tinéktek hív Fiaim, minden himezés és öncsalás nélkül — mely a Magyarhoz nem illik — ösztintén kinyilatkoztassam, hogy Hazánkat egy nagy veszély — melyről már Ti is egyet s másat tán hallottatok — nem csak fenyegeti, hanem annak némi részét már sirlalmasan sújtja is. Egy ragadó döghalásos nyavalya ez, melynek fulánkját kitanulni, s azt bizonyos sikerrel ártatlanítani emberi ész még e korig nem tudá.

Ezen betegség — melynek eddigleni neve Cholera Morbus — Asiából vév eredetét, s miután a roppant Orosz s aztán Lengyel Birodalomban dühösköde, úgy látszik Dél és Nyugat felé veszi útját, s Hazánkban is a Tiszán-tuli Rézselen már itt-ott mutatkozván, meglehet, a mi csendes vidékünkbe is beüt.

Ugyanezért: mivel nem bizonyos — ámbár remélni szabad — hogy a Kormányzat ezen veszedelmet gátoló atyáskodó Rendeléseit elejét vehetik e naponkint terjedő nyavalyának. — Földes Úri köte-

lességemnek tartám illy súlyos körülállások közt egyenesen s minden visszatartás nélkül Hozzatok szólni.

A Könnyelműek nagy száma — kik csak máru holnapra gondolkoznak — semmibe sem veszik ezen most fenyegető veszélyt, — midőn a Félének még nagyobb serege azt hiszi: «Vége a Világnak, s mindenkinél halnia kell.» — Az Igazság pedig ezen előhozottaknak egyik végén sem áll, hanem a közepén. A veszély ugyanis fogadhatatlanul nagy, — de más részről az is igaz, hogy a mely tartományokban a Cholera leginkább dühösködött, csak minden harminczadik ember lett áldozatja. Igaz az is: hogy mértékletesség és okos magára való vigyázás által szinte mindenki bizonyosan elkerülheti e nyavalyát. Az eddigi tapasztalás nyilván azt mutatja, hogy a rendetlenül s mértékletlenül élő, nem kü-lömben a nyulszívű — félnék — s testét tisztátalanul tartó legveszedelmesben ki van téve ezen nyavalya ragályjának.

S ekkép hív Jobbágyim, midőn illy veszélyek közt Hazánkban — és a mennyire hazafitai kötelességim engedik — Jóságimon szándékozom maradni, s Veletek élni és halni is, — arra kérék s intlek Benneteket: Éljetek józanon s mértékletesen. — Az Isteni gondviselés kedvező természetű áldott meg ez időn, s ekkép takarékos gazdálkodással a bizonytalan Jövendőt is bizvást bevárhatjátok. — minthogy én, minden jó akaratom mellett is, annyi tehernek viselője — melyet kívülem senki nem ismérhet — koránt sem volnék tán képes mind azokon segítni, kik e körülállásokat nem ismervén könnyelműleg vennék a dolgot, s a legnagyobb takarékosággal nem élnének vagyonikkal.

Tartsátok lakhelyeitek s ruháitokat lehető legnagyobb tisztaságban, — mert semmire sem ragad olly könnyen az említett nyavalya mérge mint szennyes rongyokra; — kerüljetekek lehetőleg minden ember-sokadalmat s gyanús házakat, — ha vagy vásár vagy egyéb foglalatosságok nem kívánja, szíjaitok inkább tiszta falusi levegőtököt, s a mindenható Istenben bizván tartasatok rendet, folytassátok vig kedvvel munkáitokat, s engedelmesskedjetekek Előjáróitoknak.

En pedig fogok atyai kötelességem szerint a mennyire tehetőségemben lesz — Rólatok gondoskodni, s Isten után remélem jó sikerrel, — de ha az Egek Ura másképp rendel, a veszélyben Veletek híven osztozni. S addig is míg további rendelésemat Veletek hív Fiaim, Előjáróitok által közölni fogom magamat fiúi hajlandóságotokra ajánlom.

Költ Czenken Julius 24dikén 1831.

Gróf Széchenyi István.

Közi:

Bertha Sándor.

A POKOLGÉPEK.

Azon pokolgépek egyikét mutatjuk be ez alkalommal rajzban az olvasónak, melyeket az angol rendőrség Liverpoolban foglalt le, s melyek arra voltak szánya, hogy az Anglia és Amerika között közlekedő hajókat röpítsék légbé.

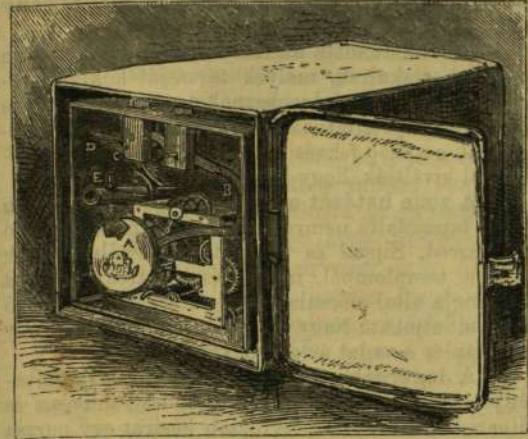
A pokolgépeket legelőször Thomas nevű amerikai találta föl, hasonló ádáz ezrela, s az ő találmánya ölt meg — mint még élénk emlékezetünkben él — 1875 végén vagy százötven embert, a bremerhaveni kikötőben. Az ő találmánya is, a mostani ujjabbak is a dinamitnak ama sajtáságára vannak alapítva, hogy az csak hirtelen csapás, vagy más robbanó anyaggal hozva összekötésébe, robban el maga is. Leginkább kivihető a robbantás ugy, hogy a dinamit mellé durranóezüstöt helyezünk, ugyanazt az anyagot, melylyel a perkussziós fegyverek gyutacs (kapzszi) töltve van, s ezen anyagot valamely nem nagy ütessel elrobbantjuk. Ekkor elrobban maga a dinamit is, mely vele érintkezik.

A durranó ezüst elrobbantására pedig óraművek használnak, melyek több napokig járnak el.

Az egész pokolgép két egymásba helyezett ládából áll, s a közöttük levő tér dynamittal töltetik ki.

Maga a gép föl lesz huzva mint a közönséges óra s jár néhány napig a szerint, a milyen épen a berendezése. „A“-nál látunk egy sárgaréz korongot, melynek szélein mély bevágás van alkalmazva. Evvel összekötésben van a B emeltyű, s annak végén a

C pöczök. Ha az óramű lejár, az A korongon levő bevágás belékapasztkodik a B emeltyűbe, s kimozdítja a C pöczköt. Erre a D-nél levő igen erős rugó,

Liverpoolban lefoglalt pokolgép.

melyet csak a pöczök tart vissza, nagy erővel lezuhan, az E csőre csap alá, s a benne lévő durranóhigant elrobbantja. Ez összekötésben áll a dynamittal, s elrobbantja azt is.

Ebben áll e félelmetes gépeknek szerkezete.

NYOMA VESZETT!

— ANGL. REGENT. —

HARMINCZKETTEDIK FEJEZET.

Az elválás.

Dél is elmúlt s ők még sem gondoltak a hazatérésre, csak járdaltak a sétány kopasz, lombtalan fái közt, egészen magokra maradvá, mert a déli harangzó mind haza hívta München korán ebédül sétálót. Előtte való nap kölcsönösen egymás dagerrotyp képeit készítették el, hogy ha el kell válniok, legalább képmásban bírják egymást s most elválásuk szomorúságáról beszélgettek, míg az órák észrevétlenül szálltak tova fölöttük. Ah, mily szomorú elválás volt az, mikor Lancelot Münchenbe jött volt, hogy itt helyet csináljon Winifrednek, s ugyszólván bucsutlanul váltak el egymástól, egyik sem mervén szíve szerint szólni a másiknak, hisz akkor még nem is értették volt meg egymást! Most másképp lesz; de különletük alatt mégis oly egyedül fogják érezni magokat. Egyedül, de nem vigasztalanul. Irni fognak egymásnak s mindig lesz várt — vagy válaszolandó levél köztöltök. Aztán lesz elfoglaltság is, mivel életük ürességét betöltsek. Winifrednek a Krüger tanárlelkéi, a mintázás s egyéb művészi tanulmányok.

— S mint számítottok, — mondá, — hogy ha visszatart, meg fog dicserni előmenetelemért!

— De hogy itélhetem meg előmenetelet, holott eddigi kísérleteiből semmit sem mutatott meg nekem?

— Hogyan mertem volna, oly nagy művészeknek, mint ön.

— Nagy művész? Ah nem, az nem vagyok. S most már nem is leszek.

— Most már? miért mondja ezt?

— Mert életem föltételei megváltoztak; más hivatás és teendők várnak reám.

— Parlamenti teendői? Elég lord van, bezedéket tartani s törvényeket megszavazni, ön nélkül is.

— Nem is azokat értem, bár azok is számba veendők. Hanem inkább földesuri teendőim; jobbágyaim testi és szellemi jóléte, a gondviselés által reám van bízva. A birtok és a rajta lakók javítása s rendbehozatala iránt nagy terveim vannak, melyek végrehajtása sok időbe és fáradságba kerül. De én nem akarok kitérni kötelességeim elől.

— Talán a cigányokat is polgárosítani akarja?

— Miért ne? Cuthbertnek is voltak erre nézve eszméi, tervai; s a mit ő végre nem hajthatott, azt én, már csak az ő emlékezetéért is, végre akarom hajtani. A négy évi jövedelemből, a mi tökéletes, tetemes összegre gyűlt össze Marrable urnál, s a mihez én soha hozzá sem nyultam, — templomot és iskolát akarok épí-

teni a pusztára s ott egyházközséget szervezni a jobbágyok és zsellérek számára. Ugy akarom, hogy szép papi jövedelemmel legyen az állomás összekötve — s találja ki, kit akarok megbízni arra? — A kedvű barátját, Pennefeather urat, a kinek a családjának gondatlan és nyugalmas életet vélek készíteni az által.

— Oh Lancelot, mily jó ön! Valódi gondviselés! Mint szeretném ezt a jó szándékot azonnal tudatni barátommal!

— Azt ne tegye. A templom még meg sincs, addig a papságról sem rendelkezhetünk.

— De kérhetem-e még egyre, hogy arról se feledkezzék meg?

— S ki lenne az, kedves?

— Hát a szegény Leigh Lettice-ről és gyermekéről. Tudja mily fedéltelen, nyomorult viskóban lakik...

— Bocsanat, már nem fedéltelen, nem is nyomorult. Hisz ön kért, hogy gondoljak rájuk s helyre hoztattam a romladékokat, és legyem meggyőződve, hogy ezental is gondom lesz rájuk.

— Ne feledkezzék meg szegényekről. S tudom, hogy nehéz lesz rávenni, de vegye rá, hogy adja iskolába gyermekét.

— Legyen nyugodt, megkísértem.

Aztán ismét magokra tértek; összehasonlították fényképeiket.

— Hasonlít önhez, — mondá Lancelot? — s még sem az. Szeretném is látni, a ki el tudná találni az ön arczát. Hányszor próbáltam én is, mily kevéssé sikerült.

— Mért nem mondta vagy egyszer, hogy üljek?

— Mertem is! Csak ugy ellestem egy-egy vonását, arckifejezését; de mire vászonra s olajba önthettem volna, már ismét kisiklott előlem. Lerajzoltam Shakspeare valamennyi nőalakját, Desdemónát, Cordeliát, Portiát, Mirandát — mind mind az ön arczával! S mégis, egyik sem volt az igazí.

A leány elérékenyülvé, könyes szemekkel tekintett kedvesére föl.

— Lancelot, — mondá, — ne hagyjon fel a festéssel; hivatása az.

— A művészet egész embert kíván, minden gondolatát, álmat, figyelmét, emléket igénybe veszi annak, a ki művész akarna lenni. Felhagyok a művészettel s megnyerem helyette — önt, Winifred. Hivatásom, mondja? Az ember nem ura sorsának s hivatásunkkal sorsunk rendelkezik. Cuthbert hivatása: a tengerészet volt; az enyém, mondja, a művészet. A sors lorddá tett mindkettőnköt; bizony kedvünk ellenére, mert neki éppen ugy, vagy tán még inkább terhére volt a lordság, mint nekem. Ah mily ember volt!

— Egy szikrát sem hasonlított önhez.

— En pedig azt hiszem, hogy sokban. S bár még jobban hasonlíthatnék hozzá!

— Csitt, ne kisebbítse hősiemet!

Winifred tisztelte, bámulta Cuthbertet, de sohasem tudott volna hozzá. Ész esztendővel öregebbnek, komorabbnak nézte magánál s az eleven, életvidor Lancelotnál. Ennek jól esett, hogy a leány őt «hősenek» nevezte. Meghatottan nézett reá, a mint Winifred oly szeliden s édes megadással tekintett arczába. Lancelot önkénytelenül föl hajolt s karjaiba zárta, keblére ölelte kedvesét s forró csókot nyomott homlokára.

A száraz bokrok közt zörej ébresztette fel. Egy öreges ur, a ki arra sétált s az egymást ölelő szerető párt megpillantotta, csöndes köhennyel adott jelt magáról, mire ők felriadva zavartan néztek egymásra s az alkalmatlan örege, a ki mosolyogva szemlélte zavarukat s e szavakkal ment el mellettök: «Et ego in Arcadia vixi».

— Mit mondott, — kérdé Winifred.

— «En is Arkádiában éltem» — a mi körülbelől azt akarja jelenteni, hogy valaha ő is volt ifjú és szerelmes!

Winifred most eszmélt még, mily soká elmaradtak.

— Az istenért, — mondá, — siessünk haza, talán már egy óra is van s Kreutzmannék várnak az ebédél.

— Mindjárt két óra lesz, — mondá Lancelot nevetve, — s azt hiszem, Kreutzmannék nem győztek várni s már rég meg is érték az ebédet. Elmegyünk valamely vendéglőbe. Hiszen ez az utolsó napunk együtt; három hóna-

pig nem látjuk egymást. De meg kell ígérenie, hogy ha visszajövök, akkor nem is válunk el többé.

— Husvétkor? az lehetetlen!

— S miért lehetetlen?

— Kérdeheti? még öt hónapja sem lesz, hogy szegény némén meghalt.

Lancelot elővette minden ekesszólását, hogy Winifredet a halogatás szükségtelen s helytelen voltáról meggyőzze. De hasztalan.

— Igen hamar volna! Elég korán lesz a következő tavasszal is.

De már ez igen sok volt Lancelotnak.

— Az istenért, Winifred, — kiáltá. — Ha mint a régi kaldéai királyok negyvenhárom ezer esztendeig élének, nem csodálnám, hogy oly könnyen veszi az időhaladékokat. De van-e pazarolni való ideje annak, a kinek csak egy pár tizedév az élete? S aztán gondolja meg, hogy ki tudja mit hoz a következő év, — én egy perczig sem érezhetem nyugodtam magamat, míg önt az oltártól nem vezettem haza!

— Nem érzhethi nyugodtam magát? kérdé Winifred sértődve. — Hát nem bizik bennem, hogy egy évtőlhatatos tudnék maradni?

Lancelot nem így értette. De mielőtt magát kimagyarázhatta volna, szembejött velök Kreutzmanné, — a ki — nem győzve várni a szőkevényeket — kérésőkre indult.

— Ach, lieber Gott! — kiáltá, — csakhogy feltalálom végre! Hova lettek az isten szerelmeért! S a jó ebéd! a pecsenye, melyet magam sütöttem, egészen összeszáradt — s az almásrétes, leöntve málna-izellel, — mert arra számítottam, hogy az utolsó nap a Herr Baronhoz is lesz szerencsénk, azért olyan almásrétesrel kívántam kedveskedni, a mit a multkor szives volt annyira megdícsérni, málna-izellel leöntve — az is egészen ellágyult. Jöjjenek, az istenért, siessünk.

S feleletet sem várva karon fogta Winifredet s magával vonszolta az ifjú párt; kik ki sem magyarázhatták magokat egymásnak, életök ez első félreértésében. Winifred buzogva nézett Lancelotra, hogy oly kevés dizzalombal lehet hozzá s Lancelot nehezelt Winifredre, hogy nem akarja őt megérteni.

Csak ebéd után kerülhetett magyarázatra a dolog.

— Kegyed nehezted, — mondá Lancelot; — de érts meg, nem állhatatosságában kétkedem én, nem ugy érttem a mit mondtam.

— Hát hogy értette?

— Nem találja ki? — Az isten nevére, Winifred — miután négy évig vártam, imádkoztam, reméltem, azt akarja-e, hogy most oly hitvány, nyomorult legyek, hogy a bátyám Cuthbert vissza talál jönni, ne örülhessek visszavértének s félnem és rettegmem kelljen attól?

— Lancelot!

— De ha ön egyszer nóm: akkor isten hozza őt karjainkba! — Érti-e már?

— Igen, most értem. S zokogva borult a Lancelot kebelére. — Bocssáson meg, Lancelot!

— S megígéri-e most máng, aryalom, hogy a tavasszal, ha visszatérek, nóm lesz?

— Igérem.

(Folytatása következik.)

GARFIELD BETEGÁGYÁNÁL.

Az orgyilkos kéz által életveszélyesen megsebesített amerikai elnök állapota iránt nemcsak az Egyesült-Államokban, de az egész művelt világban is általános a részvét. Hetek óta tart már a derék férfi fájdalommal szenvedése, s már ugy látszik, hogy állapota egészen jóra fordult, a golyóseb teljesen begyógyult s most csak az utóbajok s a megerősödés van még hátra, midőn a tengeren túlról ismét a betegség aggasztóra fordulásáról értesít a táviró.

A beteg a washingtoni «fehér ház» egyik szobájában fekszik, melynek képünkön bemutatott rajza nem emlékeztet arra, hogy itt számos koronás fejedelmeknek nagyobb tekintélyű s hatalmu ur lakása van. Az orvosokból és családtagokból álló környezet inkább egyszerű, betegért aggodó polgári családot mutat, mely mindent megtesz annak jólétéért s mindenek fölött elkerülteti a legnagyobb bajt, idegenek toladó részvétnyilatkozatát és kíváncsiságát. Az elnök

ágyát orvosa, Roger, egy pillanatra sem hagyja el s mindig van mellette még egy-kettő a legkitünőbb orvosok közül, kik ép úgy, mint az elnök neje és leánya a legnagyobb szeretettel és gondallal ápolják a beteget.

EGYVELEG.

* Az amerikai fürdőben divatba jött, hogy a fiatal hölgyek egész csomó rózsát vigyenek magukkal, hogy séta közben minden ismerősüknek adhasanak, mivel csak találkoznak.

* A svéd király, Oszkár, «Kronberg vára» című regényt írt, mely egyszerre fog svéd és német nyelven megjelenni. A műnek stíljét rendkívül dícsérik.

* Az amerikai gyermekek között ósregi divat, hogy a függetlenségi nyilatkozat évfordulóján (július 4-én) mindenki, ha csak teheti, egy pisztolyt sütt el. Ily alkalmakkor természetesen sok veszély fordul elő. Legutóbb Baltimoreban ügyetlen lövés miatt tizennégy gyermek halt meg.

* Szivaréget gyűjtők kongresszusa volt nemrég Bonn német városban. E sajtóságos gyűjtés

lált igen sok arcképet és hieroglyphikus föliratot, melyek alapján kimutatni igyekeztek, hogy e városokat a toltok, Mexikó őslakosai építették. Erre sok más jel is mutat. Charnay tagadja, hogy e hieroglyphák hasonlítanak a régi kínai betűkhöz, de gyanítja, hogy a kelet-ázsiai népek már az ősidőkben is élénk eszeforgalmat folytattak Mexikóval. E véleményét Charnay azon hasonlóságra alapítja, mely az ő mexikói és az ő kínai templomok közt létezik. Azt is hiszi tudósunk, hogy a buddhizmus az ősi napimádó toltokokra nagy befolyást gyakorolt. Charnay expedíciójáról nem sokára terjedelmes jelentést fog közzéadni, mely elé méltán érdeklődéssel tekinthet a tudományos világ.

Nevezetes hírlaptudósító. O'Donovan, a londoni «Daily News» tudósítója, Mervből, e nehezen megközelíthető középázsiai tartományból írt most nagy feltűnést keltő leveleket. O'Donovan egészen egyedül és minden segédeszköz nélkül végrehajtotta azt, a mit előtte két angol tiszt, kormányuk megbízásából és minden eszközzel gazdagon felszerelve eredménytelenül kísérletet meg. O'Donovan sivatagokon és vadonokon keresztül megtette ezer vesztély között az utat Meszédől Mervig s figyelmezteti Angliát a vesztélyre, mely ázsiai birtokait, az orosz terjeszkedés következtében fenyegeti. Sajátságos, hogy ez a hírlaptudósító, ki Angliának ily jelentékeny

* Gazdag zsákmányt kapott egy hollandi halász a Zuyder-tóban. Hálójával nagy kövesedett tömeget húzott ki, melyre kőröskörül kagylók voltak ragadva. Közlebb megvizsgálva a tárgyat, mintegy 450 arany és ezüst pénzt talált benne. Hollandi és spanyol ércpénz volt 1660 és 1680 között. Nehány értéktelen vasdarab is akadt köztük.

* Massachusets államban a kis városokban társulatok alakultak, melyek társasjátékok, mulatságok stb. segélyvel igyekeznek a város építésére hatni; utakat javíttatnak, kellemetlen helyeket eltávolítanak s a szép fekvésű helyeket a magántulajdonosoktól kiváltják, hogy közszéllá szolgáljanak.

* A zene hatását a kigyókra igen kellemetlen módon tapasztalta nemrég egy Indiában tartózkodó angol ezred. Sippal és trombitával zenélve tértek vissza a templomból, midőn észrevették, hogy a zene hangja által előcsalatra egy óriási mérges kigyó állotta el utjokat. Nagy zavarban voltak, míg egy bátor káplár a vadat ártalmatlanná tette.

* A legérdekesebb keleti irodalmi gyűjtemény látható most a lucknowi (indiai) művészi és műipari kiállításon. A legrégebb kézirat egy perzsa «Polo játék» című mű másolata 1581-ből, számos kis érdekes rajzzal, melyek két keleti fejedelem polo játékának egyes részeit ábrázolják. A képek közt érdekes Zoffang «Ghari»-ja, a perzsa szépség arcz-

MOLNÁR ALADÁR.

(1839—1881.)

Szomorú hírt hozott esütörtökön délután a táviró Gleichenbergből, — szomorú hírt a magyar néppelvelés, általában a közoktatásügy, valamint a magyar tudományosság minden barátjának: hogy Molnár Aladár meghalt. A hír alig mondható váratlan. A kezdetől fogva gyöngérestalkált férfit, az erőltetésig hajtott munkásság, a legnemesebb dicsvágy, a használni kívánás buzgalmtól sarkalva, utóbbi években már szemmel láthatólag sodorta az enyészet felé. A jelen év tavaszán egy erős tüdőlob annyira vitte, hogy barátai és orvosai már akkor kétségbe estek felgyógyulhatása iránt s a krízis néhány napja alatt, csaknem óránként, elfojtott lélekzettel várta halálát. A gond és ápolás még egyszer lábra állította; de épen csak annyira, hogy nagy gonddal és nehezséggel Gleichenbergbe szállíthatták, a mellbetegek Mekkájába. Onnan eleinte jó hírek érkeztek róla, s barátai remélni kezdték, hogy a drága és hasznos élet, még legalább néhány évre meg lesz mentve a munkásságnak, a hazának.

Hiu remény! A mindig gyöngérestalkált test nem állhatott meg támadott test nem állhatott elment a halál szárnyasapásainak s a lélek — mely még maradni kívánt, nem a lét gyönyöreért, hanem hogy befejeztesse ne kelljen hagynia munkáját, haszontalan támogatta küzdelmében az összeroncsolt testet!

Meg kelle halnia.

Élete munkája befejezetlen maradt. Egy torso, mely így töredékben is oly szép, mint egy művészi alkotás. Felben maradt legközelebből az akadémia megbízásából készülő nagy munkája: «A magyar közoktatás története a XVIII. században», melynek első, vastag kötete, megjelenésekor az irodalom s a szakközönség részéről oly nagy és méltó elismerésben részesült. Eredetileg két kisebb kötetre volt tervezve. De az anyag, gyűjtés közben, oly óriásira növekedett kezei közt, hogy csak az első korszak története is megközelítette az egész munkára tervezett ivszámot; s midőn azt, a munkának kevesebb mint felét közelebbre hozták, kétkedtek, ha egy második, hasonló terjedelmű kötetben befejezheti e az egészet. Állami és egyházi leveltárakból, fáradhatatlan gonddal és szorgalommal gyűjtötte az anyagot, oly műhöz, melyhez az irodalom s a könyvtárak alig nyújtottak valami földolgozott előmunkálattal. S mily büszke terve volt, ha ezt befejezheti! Egy második műben közoktatásügyünk jelen századi történetét is kidolgozni, egész az 1868-ki népiszkolaitörvénykeletkezéséig, «quorum magna pars fuit». — «Ha élek!» mondá szomorú mosollyal maga is, midőn e sorok írója előtt e szép tervéről beszélt. — Nem lehetett!

S nemcsak ez a munkája maradt felben. Neki része volt és pedig nagy része az utolsó tizenhét év valamennyi közoktatási és közművelődési mozzanatában. A mi e téren alkotottát, az mind az ő közreműködésével történt — s a mi még alkotandó, az mind az ő közreműködésére várt. Legközelebből, a közepiskolai törvényjavaslattól a múlt országgyűlés közoktatásügyi bizottságában történt tárgyalásánál s az eredeti szövegben eszközölt — kétségkívül előnyös átdolgozásánál, szintén őt illeti a dicsőséges öröslés; s mikor e törvényjavaslat a jövő ülésszakban a képviselőház elé kerül, — ő nem lesz ott, hogy annak érdekében fölemelje szeléd, de mindig hatályos szavát s alapos érvelését, — melyt a tanácskozó testület mindig figyelemre méltatott, nélkülözniük kellend. — Októberben összesült a reformátusok országos zsinata Debreczenben; s Molnár Aladár, ki az iskolai rendszer szervezeti javaslatát kidolgozta, nem lesz ott műve tárgyalásánál!

Oh, az ő élete munkája korántsem volt befejezve még. Az egyház- s iskolai politika számos kérdése megoldatlan még; s neki mindekhez mely előtanulmányai, megállapított nézetei voltak s határozott meggyőződéssel járulhatott azok vitatásához. Emlékezzünk a zsidó rabbiseminárium ellen az orthodox párt által benyújtott kérelmek tárgyalásakor mondott nagy beszédére, mely a kérdést a kultúra oly magas szempontjából, oly mély alaposággal és széles tárgyismerettel fejtegette; emlékezzünk a válás- és tanulmányi alapok jogi természetét illető felszólalásaira; emlékezzünk általában, a törvényhozás terében s az egyházi iskolai téren minden fellépésére: s éreznünk kell, mit vesztettünk abban, hogy e férfi, ki alig 40 éves koráig ennyit tett, nincs többé soraink közt, s elszakítottát a még reánk váró munkától.

Molnár Aladár tevékenységének s nagy hatásának egyik titka személyiségében rejlett. Dicsvágy (a legnemesebb!) s lángoló ügyszeretet őt a szakadatlan munkásságra, tanulmányra, buvárkodásra hajította. Ebben szenvedélyes volt, a miben legkevesebben azok. S a vitaközösben, a hol a legtöbben lesznek szenvedélyesek, ő a

temes tanítógyűlés alkalmából, melynek — valamint már az előkészítő bizottságnak is — elnöke volt. Akkori adatainkból, az azótai munkásságára vonatkozókkal kiegészítve, adjuk a következő rövid életrajzi vázlatot.

Molnár Aladár 1839-ben Veszpremben született, hol első iskoláit végezte. Atyja Denes, turvászonyi birtokos, 1848-ban országgyűlési képviselőnek választván, a fővárosba költözött s fiát is magával hozta. A forradalom leverésével atyja is kereset alá vonott, vagyona elkoboztatott s Aladár iskolázatása abban maradt; de a szép eszű és ritka szorgalmu gyermek öntanulás által pótolta az iskola hiányát. 1853-ban a tudós Pap István keze alá került, kinek vezetése mellett pár év alatt minden mulasztását kipótolta. 1855-ben már kellőleg előkészítve beléphetett a pápai főiskolába, hol előbb bölcsészeti, azután a teológiai tanfolyamot hallgatta s 1860-ban fényes sikerrel mind a kettőt befejezte. Ez évekre esik első föllépése az irodalomban is.

Pápán elvégezvén a teológiát, a papi pályára lépett s Pap István mellett volt egy ideig Vámoson ref. segédlelkész. Alig volt 21 éves, midőn Kerkápoly Károly pápai bölcsészettanárt, ki betegsége miatt hosszabb időre fűrdőkbe ment, fényes sikerrel helyettesíté a kollegiumi tanszéken. Híre ment ekkor a fiatal tanárnak s 1862-ben a pesti ref. theol. intézethez hívták meg a bölcsészeti tanszékre. Rendkívüli munkássága, bölcsészeti szakba vágó magvas dolgozatai, melyekért az akadémia tagjai sorába választá, egészségébe kerültek. E miatt 1864-ben hosszabb időre volt kénytelen állását elhagyni.

Egészsége nemileg helyreállván, nagyobb utazást tett Németországban, Svájcban, Felső-Olaszországban, különös tanulmányokat gyűjtve a közoktatás ügyére vonatkozólag. 1867-ben Eötvös József b. közoktatásügyi miniszter titkárrá nevezte ki. Szakértelme és buzgósága annyira megnyerte Eötvös bizalmát, hogy osztálytanácsossá léptette elő s a népoktatási törvény-nél referensül használta. Az első képezdek szervezésében is ő volt Eötvös jobb keze.

A népoktatási intézmények, különösen a képezdek tanulmányozása végett Bajorországban, Svájcban, Hollandban és Belgiumban nagyobb utazásokat tett s tapasztalatait egy általános elismerésben részesült terjedelmes jelentésben dolgozta fel, melyet németre is lefordítottak. Ez időben jelentek meg jeles dolgozatai: «A tanfelügyeletről, hazánkban és a külföldön». «A néptanítók nyugdíjazásáról», a «Gazdasági népoktatásról a külföldön és hazánkban». Ekkor indította meg a «Néptanítók ismerettárát» is. Buzgalmának és emberszeretetének maradandó emléke a balatonfüredi szertetház.

Időközben azonban meghalt br. Eötvös József, kihez Molnárt gyöngérestet és mély tisztelet csatolta. A kiválóan bizalmi állás, melyet miniszteriumában elfoglalt, megszűnt s ő azonnal benyújtá lemondását, melyet Pauler nem fogadott el. Később azonban mégis végleg lemondott, miután már előbb a vesprémmegyei nagyvázsonyi kerületben 1872-ben országgyűlési képviselővé választották.

A képviselőházban csakhamar mint alapos szónok és vitaközö ismertette meg magát s az egyes szakbizottságokban kitűnő tevékenységgel és sikerrel működött. Különösen kitünteté magát, mint a közepiskolai törvény előadója a tanügyi bizottságban.

A politikai viszonyok alakulata mély benyomást tett reá. Megunta az aprólékos, kicsinyes küzdelmeket, visszavágyódott a csöndesebb tanári székre s nagyobb irodalmi tevékenységre gondolt. Sokféle terve volt. Végre elhatározta, hogy az akadémia felhívására megírja a közok-

GARFIELD A KÓRÁGYON A „FEHÉR HÁZ”-BAN.

Észak-Németországban egész rendszeresen fejlődött ki. Eddig 26 társulat van, köztük a jelentékenyebbek Köln, Bonn, Düsseldorf városokban. A tagok száma 1602, kik néhány hó alatt 30,000 mázsa szivaréget gyűjtöttek, melynek értéke 12730 forint aranyban. E pénz nagyobb részét szegény gyermekek segélyezésére fordították. Az utczákon gyűjtő szekrényeket raknak ki, hogy a gyűjtésben a nagy közönség is részt vegyen. Közlebb már lapot is adnak ki, mely jelentést teygen működésükről s elősegítse a tagok gyűjtését.

* A francia alpesi klub most nagy erőfeszítéseket tesz, hogy a turisták egy részét Svájcban a francia havasokhoz csatolja. A Dauphinéban és savoyai alpesekben, ugyisint a jurai és auvergnei hegyekben is utak javítására, menedékházak építésére nagy összegeket fordítanak s vonzóan írt riportokat terjesztenek mindenfelé.

Ásatások Mexikóban. A «Lorrillard Archaeological Society» new-yorki társaság megbízásából M. Desire Charnay régész néhány hétig Mexikóban tartózkodott, hogy ott ősi, földregés által Mexikóban városokat kutasson föl. Fáradozását jelentékeny siker követte. Charnay három nagyobb alpusztult várost fedezett föl, melyekből eddig mintegy 1000 elvihető tárgyat a kellő biztonságba is helyezték. Ta-

szolgálatot tesz, nemcsak ir származása, hanem egy-uttal féni is. 1866-ban a fénik mozgalmában való részvétele miatt hosszabb fogságot állott ki. Később szabadon bocsátották azon feltétel alatt, hogy kivándorol Amerikába, de visszatért s újra elfogták. Harmadszor is hasonló sors érte volna, de még idejében Franciaországba menekült. A francziák sorában küzdött a németek ellen, kik elfogták. Azóta megfordult Spanyolországban, Örményországban, Perzsiában és Középázsában. A bátor tudósító, ki oly nehéz feladatot oldott meg, még csak 35 éves.

* Jávából két orangutangot küldtek a párisi «Jardin des plantes» számára. Csinos, mintegy három láb magas s vörös színű állatok, szelidek, de igen élénkek.

* Ondh detronizált királyának igen furcsa izlése lehet. Nagy költséggel és fényvel gázvilágítást hoztatott be palotájába s azután rögtön megszüntette azt, sőt a csöveket is kiszedte, miv el — mint mondá — a gáz szagát ki nem állhatja.

* Spitzberga sziget északi partjára, a Mossel öbölbe, a svéd kormány jövő nyáron tudományos expedíciót akar küldeni. Az expedíció vezére Malmberg kapitány lesz s az 1882. nyarat s 1883. telét ott tölti, hogy egész évről szerezzen tapasztalatokat.

képe, kit Európában is ismertek. Az Ondhban nyomtatott könyvek közt legelőször van évszámmal megjelölve egy «Hét tenger» című perzsa szótár 1822-ből, mely hét kötetre terjed s a király nyomdájában készült. Az első Indiában nyomtatott mű egy értekezés volt az indiai árukról, s ezt Goában 1563-ban nyomták. Az első ind nyelven nyomtatott mű 1717-ből való.

* A japánok közt is akadnak még mindig oly vidékek, hol az európai újításokat a legnagyobb gyűlölettel fogadják. Koshiuban nemrég a tanfelügyelőt körutájában bántalmazták, több községben a fogadóknak sem adtak szállást neki, az új iskolákba egyetlen gyermeket sem küldenek s sok helyett az európai modoru tisztviselőket is csak karhatalommal lehet állásukba igtatni.

* A római «Pantheon» környékén levő házakat s a hozzá épített bódékat lebontani kezdték, hogy a régi műemlék egész nyílt téren álljon. A reformnak már is kedvező hatása van s az egyes hozzáépített házak lerombolása által most már többek közt látni lehet a falakat is, melyek a Pantheont egykor Agrippa fürdővel összekötöttebe hozták.

tatás történetét a tizenhatszadi században, melynek nagybecsű első kötete meg is jelent.

Ekkor azonban már igen meg volt támadva egészége. A husvétii szünidőt Nagy-Vásonyban töltötte, de onnan betegen tért vissza a fővárosba. Baja egyre súlyosbodott s halálóssá vált. Valamennyire felülvélvén, Gleichenbergbe vitette magát. De az sem használta már — s onnan maga helyett, halálhíre érkezett s testét élethelelül hozták haza!

Utolsó kívánsága volt, hogy Balaton-Füreden temessék el, hol édes atya és anyja hamvai is nyugosznak.

Legyen könnyű neki a homi föld bantja!

— a —

RÉGI MAGYAR SZINMŰVEK.

II. 1

MÁTÝÁS KIRÁLY.

Nemzeti érzékenyjüket három felvonásban. Irta Szentjóni Szabó László. — Előadott a nemz. színházban 1881. aug. 12. én.

A magyar történelmi drámai földolgozása egyidős színházunkkal, sőt már iskolai drámáinkban is megtaláljuk előzményét. II. József németesítő irányja és ujtásai anyanyelve művelésére és ősi alkotmánya védelmére buzdítván a magyart, élénkebb kegyelettel fordult dícső múltja és nagy emlékei felé is. Költőink epikai lelkesedéseket és hazafi vágyait öntötték drámai formába, melyet idegen költőktől igyekeztek elszakítani. Dugonics András és Szentjóni Szabó László, Katona József és Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály és Szilágyi Edegyarást váltották föl, mint történelmi drámák fejlődésének legkiválóbb képviselői. Mindnyájan a hazafiság érzéséből s az ősi dícsőség kegyeletéből merítették ugyan lelkesedéseiket s nem egy pontban találkoznak, de mégis elválasztják őket nemcsak tehetségek különbsége, hanem azon hatások is, melyet a külföldi drámairodalma tett rájuk.

Eleinte a német lovagdrámák és Kotzebue történelmi és nem történelmi színművei hatása alatt irnak drámaíróink, sőt néha nem tesznek egyebet, mint egy-egy magyar mondat vagy történelmi eseményt alkalmaznak valamely német lovagdráma leleményéhez. Előttök inkább a tárgy a fő, mint a tárgyalás, a hazafi erények dícsőítése, mint a szenvedély festése, némi történelmi kép, mint a drámai cselekvény, a jelenre hatás, mint a kor hű rajza. Első drámaiban maga Katona is a német lovagregények és érzékeny drámák hatása alatt állott, de csakhamar Shakspeare kezdte lelkesíteni; történelmi rajz helyett drámai szerkezetre törekszik, érzékeny dráma helyett valódi tragédiát ír, kort és szenvedélyt mesterien ecsetelve, de nem talál fogékonyra s még kevésbé követőkre. Kisfaludy Károly folytatja a hagyományos irányt, de több ízben, tehetség és eredetiséggel; drámaiból s művészből és szélesebb körű hatás látszik rajta; Schiller, a német romantikusok, sőt Shakspeare is. Utolsó történelmi drámájában, *Csámbán*, Shakspearek az angol történelemből vett drámái, ugynevezett históriái lebegnek szeme előtt s a német romantikusok elméletét látszik elfogadni, a mely szerint a történelmi dráma ikertestvére az eposznak. Vörösmarty történelmi drámaiban egészen ez irányú hódol, míg Szilágyi a francia romantika hatása alatt kezdi feldolgozni a magyar történelmet.

Szentjóni *Mátýás király* mintegy tisztult típusa a magyar kezdetleges történelmi drámának s annyival érdekesebb, mert e korból kevés történelmi dráma maradt reánk nyomtatásban. Az előadott színművet ritkán nyomtatták ki s maig is a színházak könyvtárában lappanganak vagy nyom nélkül elvesztek, mint a Vitkovicsei. Szentjóni huszonöt éves volt, midőn ez első drámáját megírta és huszonnyolc éves korában már meghalt. Rövid életének gyer adatait, Horvát István közlése szerint, Toldy jegyezte föl a *Magyar költészet kézikönyvében*.¹

Biharmegyeiben Ottományban született 1767-ben helyvét hitválasú szülőktől; Debreczenben folytatta tanulását s ott végezte a hittudományt is, mert lelkes akart lenni.

¹ A I-söt (*A philosophus) I. *V. U. 33-ik számban.

² Pest, 1857. I. köt.

Azonban megváltoztatta szándékát; II. József alatt szabadabb tér nyílt a protestánsoknak s 1786-ban Szentjóni is kinevezetett az ugynevezett nemzeti iskolák egyik tanítójává Nagy-Váradra, majd 1790-ban a retorika tanárává a nagybányai gymnasiumhoz. A lelkes ifju korán kezdett foglalkozni a költészetrel s élénk részt vett fölérdet irodalmunk erősiből mozgalmában. Hogy buzgó magyar író léteire hivatalt vállalt II-ik József alatt, azon oly kevésbé lehet csodálkozni, mint azon, hogy Kazinczy is elvállalta a kassai kerületben a nemzeti iskolák felügyelőségét. Akkor nem az volt a kérdés, hogy magyar vagy német legyen a közoktatás és igazgatás nyelve, hanem az, hogy latin-e vagy német. Ha már a kettő között kellett választani, nem egy újkori szellemű magyar író inkább hajlott a némethez, mint a latinhoz, mert azt hitte, hogy ez az európai műveltséget inkább terjeszti, s azáltal a fejlődő magyar irodalom kiművelvén a magyar nyelvet, az könyveiben elfoglalhatja a német, mint a latin helyét.

Szentjóni az irodalom terén is követte Kazinczy példáját. Előbb ugyan (1787) a *Magyar Muséum*-ban lépett föl, de már a következő évben a *Magyar Museumot* és az *Orpheust* gazdagította jeles költeményeivel és prózai dolgozataival. Ő, Kazinczy és Daya voltak az akkori új magyar lyra képviselői, a kik a német irodalom befolyása alatt, kiemelkedve a leíró és elmelkedő költészet beközlőből, a tiszta lyra felé tértek utat. Daya hévben, Kazinczy formazsértségekben felülmúlja ugyan, de némi naiv érzés- és szeszélyben nem vetekedhetnek vele. E mellett Szentjóniban egy kis komikai ér is lappangott. Az *Együgyű paraszt* című vig költői beszélszéje maig is fontartotta magát irodalmunkban s korában páratlan volt. Prózai dolgozatai: egy pár idyl, műfordítvány s *Első Mária magyar királyné* című történelmi elbeszélése mindjárt a Kazinczy, Kármán prózai művei után következnek. Költeményei annyira tetszettek, hogy 1790-ben merhette összegyűjtésüket; gyűjteménye összesen négy kiadást ért, az utolsót Toldy eszközölte, mely egyszerűségi magában foglalja prózai munkáit is.¹

Az 1790-ik év más tekintetben is fordulópont volt életében. Alig foglalta el nagybányai tanári állomását, már oda kellett azt hagynia, mert II. József halála után a protestáns tanárok a katolikus állami iskolákból elbocsátatták. Szentjóni törvénytudományra adta magát és Pestre jött. Itt megismerkedett a nevezetesebb magyar írókkal. Kazinczyt és Bacányit már régebben ismerté, most ezekhez Verseghy és Koppi járultak², sőt Hajnóczy és Szentmarjai is, kiknek befolyása rá végzetessé vált. Ugy látszik, hogy itt a megszületett magyar színeszet is hatással volt rá. A drámai pályán még nem tett kísérletet, csak Gellertnek *A pántlika* című egy felvonásos pásztori játékat fordította le, mely költeményei gyűjteményében meg is jelent. Most egy történelmi drámára lelkesítette őt részint az alkalom, I. Ferenc közelgő koronázása, részint a vágy, hogy kifejezhesse hazafui eszméit és érzéseit. Így írta 1792. tavaszán néhány hét alatt *Mátýás királyt*, melyet még azon évben ki is nyomtatott.³

Főllepték Dugonics volt a magyar történelmi dráma képviselője. Drámáit átdolgozott regényei és eredetileg a színpad számára írt drámái tetszésben részesültek; mert hazafiságra, nemzeti önértetere s az ősi hagyomány tiszteltetésére buzdították a közönséget. Szentjóni is ily hangulattal írta drámáját, de legalább egy fokkal feljebb igyekezett emelni a magyar történelmi dráma színvonalát. Dugonics a drámai bonyodalmat a legtöbbször idegen költőktől vette át s ritkán érintette multunk valóban nagy emlékeit: Szentjóni mindent a történelemből merít s a Hunyadiak korát leplezi föl. Dugonics inkább törekszik cselekvényre és szenvedélyfestésre, de nincs hozzá ereje: Szentjóni nem beszüli túl erejét s némi egyenletes színvonalon marad. Dugonics izlése műveletlen, nyelve nyers s majdnem a pórias felé hajlik: Szentjóni az

¹ Szentjóni Szabó László költeményes munkái. Pest, 1791. — Ujra: Debreczen 1820. — Pest, 1840. — Pest, 1865.

² Bacányi költői levele Szentjónihoz *Hazaifui aggodás* címe alatt. Bacányi János költeményei. Pest, 1865. 37 l.

³ *Mátýás király* vagy a nép szeretele jánbor fejlődnek jutalma. Nemzeti érzékeny játék. 3. élv. Buda, 1792. Német fordítása ugyanott és akkor.

újabb irodalom szülötte, a Kazinczy tanítványa s ha nyelve nem drámai is, azért izléses, hangzatos és szónokiasan emelkedett. E mellett a hazafi eszmék és érzések tekintetében is van köztök különbség. Dugonics a nemzeti visszahatás képviselője szemben József reformjaival, együtt érez a papság és nemesség nagy többségével s épen azért nem hajlik a szabadelvű eszmék felé: Szentjóni is osztozik a visszahatásban, de csak annyiban, a mennyiben nemzeti, de nem konzervatív s hive a szabadelvű eszméknek. Dynasztikus érzelmű, de nem a régi módon, megérzik rajta a francia forradalom fuvallata. II. József halálára sirverset ír és szabadelvűségéért nagyobbnak mondja századánál. Mirabeau halálát megemleki s a *Mai világ* című költeményében pedig ostromozza azokat, a kiket önző magánérdek vezet s a közérdek- és szabadságért lelkesedik.

I. Mátýás és I. Ferenc trónralépte között alig van hasonlatosság; amaz választás, emez örökösödés után jutott trónjához, amaz egy dícső magyar család, emez egy európai dynasztia sarjadéka. Azonban Szentjóni mégis talál. Mátýást atya érdemei emelték trónra, Ferenc atyja, II. Lipót szintén nagy érdemű fejedelem, a ki visszaállította a magyar alkotmányt, barátja volt a haladásnak, ezért fiának épen oly örömet nyújtja a magyar nemzet koronáját, mint Mátýásnak, de megvárja tőle törvényi tiszteletét s jóléte és dícsősége emelését. Ez alapeszme sugalja a dráma alakjait. Szentjóni az ifju Mátýásban a magyar király eszményét akarta fölmutatni a szintén ifju Ferenc királynak s környezetében a dynasztikus, de alkotmányához ragaszkodó magyar nemzetet: Szilágyiban és társaiban a hazafias arisztokráziát, Vitézben az alkotmányos papságot, Erzsébetben a fenkölt lelkű és erőlyes magyar nőt s a Hunyadi-házhoz ragaszkodó vitézekben a hű és hálás magyar népet.

A párbeszédokban egyenes vonatkozások is találhatóak minderre. Midőn Vitéz Ujlakynak és Lindvaynak Mátýást ajánlja (I. f. 6. j.) így szól: «Egy ilyen jól indult fából nem várhatunk-e méltán áldást, a ki magát már most is oly szabadon mutatja, életének tavaszában a legszebb termést, nyárra és őszre a legjobb izü gyümölcsöket igéri... Legyetek az ő böles barátai, és amikor oztán valamely nemes cselekedetet végre visz, a haza bajain könnyebbít, minden korbá és állapotba levőket boldog megelégedéssel eltölt, a haza javát állandóul megerősítette, az országunk méltó fénységet szerzett, akkor érezeték azon kimondatahatlan édes örömet, mely csak egy nemes kevélységből származhatik: ezt a gondolatot én adtam neki, ebben az én tanácsomat követte, ezen dolgokat végre vitelében én is vele együtt segítettém s azon háladatos örömkönyei a hazának, melyeket a maga tulajdon boldogságán, jó királyának emberi szeretettel teljes uralkodásán hullat, én réám is szinte ugy háramlanak»: mindez maga a költő mondja s bennök II. Ferencben és tanácsosaiban vetett reményét fejezi ki. Erzsébet e felkiáltásai (I. f. 5. j.): «Hevesek ugyan az én hazáifiai, de valósággal jószívűek, a kik hazájokat igazán és szívesen szeretik. Csak szelid hangon, jó kívánó lélekkel mond meg nekik az igazságot: soha sem vetik meg». Majd hátrább (III. felv. 1. j.): «Oh nem akkor vethető le a magyar igazán természetét, ha a kényszerítés és erőszakoskodás többet tenne rajta, mint a jószág és a bizodalommal való bánás. Esmerem én az ő sziveket, örömet visznek annak végbe mindent, a ki az ő kész akaratját szelid meggyőzés által tudja megnyerni, csak a kényszerítés nem szenvedhetik»: célzások II. József korára, a kényuralom rendeleteire. Sőt a költő tudja nem állal anachronismust is elkövetni, csak hogy kifejezhesse a nemzet közérzetét. «Válaszd Buda várát lakóhelyedül. — szól Gara Mátýáshoz (III. f. 5. j.) — «Épít meg ennek romladozott kőfalait és ékesít meg hajlékait» stb. Vajon uralkodása kezdetén hol lakhatott volna másutt Mátýás, mint Budán, midőn Bécsset csak évtizedek múlva foglalta el? Szentjóni nem a XV-ik, hanem a XVIII-ik század Budájára gondolt, mely rég óta nem látott már királyt s nem tudta visszanyerni régi fényét.

A szónoklattal megelégedő hazafias irány nem kívánta meg, az ünnepélyes alkalom pedig épen kizárta az erős drámai összejútközést. De valamivel több cselekvényt nemcsak megtűrt, hanem megkíván az alkalmi drámai mű is.

Szentjóni műve cselekvényében az események nem annyira egymásból, egymásra hatva folynak, mint inkább csak egymás után. Két összejútközés van benne, de egyik sem alkot bonyodalmat s mindenik csak hamar elsimul, kibékül. Mindjárt az első felvonásban Gara és Ujlak akadályozni akarják Mátýásnak királylyá választását, de Vitéz, Szilágyi és Erzsébet igéretei, rábeszélései s a nép zajongása kicsikarják tőlők a beleegyezést. Erzsébet ugyan felajánlja nekik fia megpróbáltatását is, tudnillik, hogy pubatolják ki tükön: hogyan gondolkozik Mátýás testvére haláláról, boszut akar-e állani érte rajtok s ha boszuállónak találják, rekeszszék ki örökre a királyi székéből. Ezzel akarja a költő fentartani a drámai érdeket, de csaknem bizonyosan tudjuk már, hogy Mátýás anyja óhajátása szerint fogja magát viselni, de ha másképp viselné is, lehetne-e már megsemmisíteni a királyválasztást? Ebből hát nem fejlődik semmi, hanem a helyett egy más, a második összejútközés áll elő. Podiebrád nem akarja kiadni Mátýást, mert megígerte azt a magyar koronára vágyó lengyel királynak s fél haragjától, de Erzsébet szintén háboruval fenyegeti. Erre megijed, mert ha ily erőlyesek a magyar asszonyok, milyennek lehetnek a férfiak. Azonban megtudva, hogy leányát szereti Mátýás s nőül akarja venni, mindben beleegyezik s így mindkét akadály minden nagyobb közdelem nélkül le van győzve s a dráma véget ér.

A költő nem cselekvényre törekszik, csak helyzeteket keres, hogy személyei kifejezzék érzelmeit s elszónokolják eszméit. A cselekvény ez erőlyensége s a lyrai és szónoki elem e túltengése később is, sokáig jellemvonása volt a magyar történelmi drámának s még maig sem szabadult meg egészen tőle. De Szentjóni némi drámai érzékek önti jelenetekbe nem elég drámai cselekvényét s általában bizonyos mozgalmasságot és takarékoságot tanusit, a mi Dugonicsnak épen nem sajátja. A jellemrajzban is felülmúlja őt. Sehol sem találkozunk drámájában Dugonics lelektani ellenmondásaival, erőlytett szenvedélyeivel s kirívó anachronizmusaival. Azonban Szentjóni alakjai sem elevenek s korrajza sem jellemzetes. Mátýás és a többi személyek is inkább csak abstrakciók, bizonyos eszmék jelképei. Mátýásban nincs semmi fiatal-ság, oly okos, erőlyes, minővé még érett korában nem válik az ember. A többi magyar ur oly hazafias, jó akaratú vagy könnyen megtérő és kibékülő, a milyennek óhajította Szentjóni az 1492-ki országgyűlés alsó és felső tábláját. Podiebráddal nem tud mi csinálni a szerző s utóljára inkább arra használja, hogy elérkezévelyne bámulja a magyarok nagylelkűségét. Leánya már határozottabb alak, de igen is érzik rajta Kotzebue naturalizmus. A cseh királykisasszony az ártatlanság és természet gyermeke, a ki egész ártatlanul be-besuhan Mátýás börtönébe s igen természetesen találja a szerelmet. Abban az időben bámulta a világ Kotzebue Gurliját, a ki minden idegen férfi nyakába borul, a ki neki megtetszik, megcsókolja, s kinyilatkoztatja, hogy örömet hozza meg nőül. A színművek hemzsegetek az egész, fél és negyedrét Gurliktól. Csoda-e, ha Szentjóni sem kerülhette ki a ragályt?

Bár *Mátýás király* I. Ferenc koronázási ünnepélyére íratott, mely 1792 jun. 6-án volt végbemenendő, mindamellett azon évben nem adatott elő. Endrődy *Magyar játékszínben*¹ pontosan előszámolja az e hónapban előadott színműveket, de *Mátýás király* sehol sem fordul elő, sőt e napon nem is volt előadás, s a színház ablakai bérbe adtak a koronázási menetet néző közönségnek. Csak 1793 jul. 3-án került először színre,² s azután többször, századunkban is egész a harminczas évekig tetszéssel adott, különösen országos és megyei ünnepélyek alkalmával s 1834-ben dalművé alakították át, melynek zenéjét Heinisch József és Arnold György írták.³

Szentjóni nem soká élvezhette drámája sikerét; 1794-ben ugyan biharmegyei aljegyző s gr. Teleki Sámuel titkára lett, de 1795-ben december közepén elfogatott és Budára hozatott, mint a Martinovics-fele titkos társaság tagja. Tulajdonképen nem volt valóságos tagja a társaságnak, azonban Hajnóczy vallomásából

¹ Pest, 1793. II. k.

² Teatromi székonyvecske. Pest, 1793.

³ Honművész 1834.

kiderült,⁴ hogy tudott létezéséről, ismerte katedáját, s bár utóbb értesére adta Hajnóczynek, hogy nem akar benne részt venni, de minthogy nem tett jelentést a hatóságoknak, május 8-án a királyi tábla mint felségsejrtőt halálra ítélte, mit másnap a hétszemes tábla is helyben hagyott. Azonban a király ez íteletet fogságra változtatta bizonytalan időig, «míg az őszinte búbánat és teljes javulás jeleit adván, a körülmények tekintetbevételel más intézkedés fog tétetni.»

Ime a dynasztikus érzelmű drámáiról, a ki I. Ferencben egy újabb Mátýást remélt s tanácsosaiban az igazság és eszély megtetésülését óhajította, börtönbe vetetett, mert egy demokratiai elveket terjesztő kated ismerte s elmulasztotta azt föjjelenteni. Kufsteinba vitette, nem sokáig raboskodott, mert 1795 okt. 10-én meghalt élete huszonnyolczadi évében. Emlékét nem jelöli sírkő, arcképe sem maradt, csak egy árnyképet őrizte meg Bacányi, mely-t fekete papírból, úgy látszik maga vágott s költeményei közé rejtett, s melyet ezelőtt tíz évvel a *Vasárnapi Ujság*⁵ közölte is. Bacányi Szentjóni barátja és fogolytársa volt, ki *Gyötrődés* című költeményében szívszagottan énekl, hogy a szomszéd börtönből áthallik haldokló barátja nyögése s nem mehet hozzá, hogy enyhítse kínjait. Halálát is megemleki *Egy szerencsétlen ifju sírjánál*⁶ című költeményében:

Ő neki megnyitotta már
Révát a jőltéve halál:
A mi hajónk habok köz jár,
S nem tudjuk partot hol talál

Ti szüek s ti is, őh Tirol
Ifju polgári, jőjétek,
S az emberség barátiról
Barátom sírján zengjétek.

Gyulai Pál.

A DYNAMITRÓL.

Egy papir hüvelybe csavart agyagsár darab: ezt a benyomást teszi az emberre, mikor a modern világ azon legretentőbb és leghirhetőbb anyagát veszi kezébe, melynek dynamit a neve. S ugyancsak ártatlannak mutatkozik. Le lehet ejteni a földre, ráütni neki egy fakalapccsal tetszesszerinti nagyokat, semmiféle tekintetben sem áruja el, hogy valamben is különbözik a közönséges agyagsártól. Sőt további is experimentálhatni vele, a nélkül, hogy veszélyes tulajdonai előtérbe lépnek. Be lehet dobni a lángok közepébe, s ez a veszélyes robbanó anyag szép csendesen égni fog, meg lehet lángjával főzni akár az ebédet, a nélkül, hogy valami baj támadhatna. S e sorok írója maga is élénken emlékezik a csodálkozásra, melyet benne az a katona támasztott, ki — mint a dynamit tanában járatlan előtt — ugy demonstrálta előtte «ad oculos» az anyagnak veszélytelenségét, hogy meggyújtva annak végét gyufával, az égő patronnal pipára gyujtott. Igen bátran lehet a kézben tartani az égő töltést, melyet csak másképp kell vala meggyújtani, s ellenállhatatlan zuzott volna össze közelében mindent, távol álló embereket vagy közel eső nagy vaszerendákat és falakat.

Minden csak a meggyújtás vagy mondjuk inkább a robbantás módjától függ. A dynamit felrobbanthatásának föltétele abban áll, hogy ne lassan, hanem hirtelen elpöfadjon. Legegyszerűbben meg ez végbe olyan módon, hogy magukban is robbanékony testekkel hozzuk kapcsolatba, és azokat akár egés, akár ütés által elrobbantjuk. Így p. o. a közönséges előöltöltő fegyverek gyutacsának (kapszli) töltő-anyagát, valamint a hátöltöltő fegyverek töltvényeinek a magyát képező durranó bigany igen előnyösen használható erre a célra. Ez elrobban akár meggyújtjuk, akár hirtelen ütést mérünk rá, s ha elrobbanások érintkezett a dynamittal, el fog robbanni az is, a legnagyobb vehemenciával. Egészen a körülményektől függ tehát, hogy a dynamit robbanó szerre legyen-e vagy pedig ártatlan anyag gyanánt égen-e?

Egészen a legújabb korig mit sem tudtak a dynamitról. Először 1846-ban, egy Lobrero nevű fiatal olasz, a ki a Pelonze laboratoriumban dolgozott Párisban, fedezte fel anyagának

¹ Fraknói V.: *Martinovics és társainak összekészítése* Buda-Pest 1881. 255. l.

² V. U. 1870. I. félév. 2. sz. 58. l.

³ Bacányi János költeményei Pest. 1865.

robbantó tulajdonságát. A gycerinnel tett volt mindenféle kísérleteket, s ezen közben jutott észébe azt légenysavval keverni össze. A gycerin, mint tudjuk, igen ártatlan szer. Kezük puhaságára féltékeny asszonyok használják, ha nem is épen kendőző szerül, sőt legalább toilette-szükséglet gyanánt. Azonkivül szappant csinálnak belőle, s más ipari czélokra használják fel. Mindenféle zsírnak egyik alkotó elemét épen ezen gycerin képezi, s előállítani is rendesen marhazsíról (fagyuból) szokás. Magának a mi testünknek zsírnemű anyagai is foglalnak magokban gycerint.

A másik anyag, melyet Lobrero használt, a légenysav, egy magában véve igen maró folyadék. Helyette ez idő szerint a légenysav és kénsav keverékét használják, melyben két sulyrészt kénsavra egy sulyrészt légenysav esik. Ha e keverék lehűlt azon meleg hőfokról, mely e két test együvé öntése alkalmával előáll, akkor belé kell tenni annyi gycerint, a mennyit épen fél bir magába venni.

Ez adja az ugynevezett nitrogycerint.

Kellemetlen szaga, némileg beleégés által is mérges, a vele való érintkezés által a bőrt megtámadó folyadék ez, mely hátrányos befolyással van azok egészségére, a kik vele huzamosan foglalkoznak. Azért sok friss levegő, keztýüs kézzel való dolgozás, s a mellett erős fekete kávé élvezete (mely legjobb ellenmérge) azok a föltételek, melyek figyelembe veendő a vele való foglalkozásnál.

Ámbar ezen anyagnak veszélyes és robbanékony voltát fölismerte maga Lobrero, nem lehetett azt ilyen formájában semminemű praktikai czélokra fölhasználni. Mert robbantásoknál az ember legritkábban van azon helyzetben, hogy edényt alkalmazhasson, mely a folyadékok s egyszersmind a meggyújtáshoz (illetőleg felrobbantáshoz) szolgáló eszköztök is magába foglalja. Csak mikor 1867-ben egy svéd vegyész, Nobel Alfréd tanulmányozni kezdte annak közelebbi tulajdonait, s észre vette, hogy az robbanó tulajdonságát megtartja akkor is, ha bármennyű idegen anyaggal, p. o. földdel vagy fűrészporrall összekeverjük: csak akkor nyert az olyan alakot, mely a praktikai alkalmazásnál nagyon megkönnyíti. Ennek az alakjának a dynamit nevet. Jelenleg rendszeren vagy homokkal, agyaggal, vagy ugynevezett csigamészkönek porával keverik össze. A czár elleni merénylet alkalmából tett nihilista-kísérletekből (mert hisz ezek egész tudományos műrételemmel láttak a dolgohoz), kitünt, hogy ezeket az alkatrészeket igen előnyösen lehet helyettesíteni szénpor alkalmazása által. Ez is felszívja a nitrogycerint, sőt még robbanó erejét is növeli.

Az így összegyúrt dynamitot hosszas hengeres formákba szokás alakítani, s papírhüvelyvel körülvenni, hogy az ember ne legyen kénytelen ujjával érinteni sokat ezen anyagot, a mi gyakran történen, kellemetlen fájást okoz.

A mi a dynamit hatását illeti, az nemcsak erejére nézve, hanem hatásí módjára nézve is különbözik a puskarótól. Ugyanis míg a puskarot csak arra az oldalra hat, merre felé a legkisebb ellenállást találja, azáltal a dynamit minden oldalra egyforma hatást gyakorol. A puskarot lassabban elpöfád, s mintegy időt talál a legkisebb ellenállás oldalát megtalálni, és arra felé összpontosítani ez egész hatást, ellenben a dynamit robbanása oly hirtelen, hogy mindent tör és zúz, a mi hatalmának ellene áll. Innen magyarázható, hogy p. o. a puskarot igen előnyösen használható a löfégyvereknél, a dynamit pedig egyáltalában nem. A puskarotöltés arra felé hat, hol az ellenállás a legkisebb, azaz a fegyver szája felé, s így kilöki maga előtt a golyót vagy sörétet. A dynamit ellenben minden oldal felé hatván, nemcsak a sörétet fogná kilöki, hanem szét fogná robbantani magát a puska csövét.

Más alkalmazásban azonban épen ezen tulajdonság miatt nem használható a puskarot, hol a dynamit kitűnő szolgálótakot tehet. Így p. o. egy darab fa-gerenda tetejére, vagy egy erős vaspántra hiába helyeüünk akár egy mássa puskarot, nem fogja ketté törti. Ha alája tesszük is, akkor is legfőljebb fölfelé dobja, de azt sem teszi mindig. Ezért vashidák szerkezetét egyáltalában nem lehet puskarotral felrobbantani, holott az hadászati czélokból néha igen

időzött, onnan Konstantinápolyba térében Budapesten utazott keresztül. E hó 16-án este érkezett meg nejével a gyorsvonaton, az »Európa«-ban szállt meg s másnap tekintvint Budapestet, este 10 órakor gőzhajóval tovább utazott.

Az ideiglenes Deák-szobor felállításához hozzá kezdtek, a lánczhid téren. Tudvalevőleg csak próba-szobor lesz, de arányaiban egészen a tervezetnek megfelelő, hogy hatását tanulmányozni lehessen. A négyszög talapzat mindegyik oldala 50 láb hosszú, tehát éppen akkora mint a Szechenyi szoboré. Maga a talapzat azonban jóval magasabb lesz amaznál s tekintettel az alak ülő helyzetére és az egészen nekibontott arányaira, sokkal tömörebb is.

Cseppkő-barlangot fedeztek föl a napokban Kis Nyíres, szolnok-dobokamegyei község határában, mely a leírás és az onnan hozott cseppkő-példányok után itélve a tudományos világ és turisták érdeklődésére tarthat számot.

Táncz és villámcsapás. Leányfalváról veszszük a következő sorokat:

Az elmúlt héten ugyancsak gyakran dörgött; emberéletet is nem egy helyen oltott ki a villámcsapás, de az áldozat tán soha sem hullott el oly közel a vizalom tanyájához, mint a múlt szombaton Leányfalván. Nagyban járták a tánczot a leányfalusi szép leányok és ifjak, s a muzsikaszó közé vígan csendült be az összekozecozant poharak hangja. Maraton Alajos új nyaralójának falait tetézték be aznap, azért folyt ott a bor olyan szaporán, azért huzta a cigány olyan keseres jó kedvvel. A vigaszt nem zavarta a viharról hozó szél üvöltő zúgása, sem az időnként a távolban föltűnő halvány villámok, míg aztán egyszer az éj felhőiből kilövellő fényugár el nem vakította a mulatók szeme fényét. Káprázató hűdeg fény ömlött az érzés alatt tánczóokra s dermesztte meg a sziveket, — rémletes dörrészt követé a fényt, mely megreszketteté a ház falait. És közel csapott le! A cigány kezéből kihullt a vonó, — a néző népesség a földre borult, tánczosok ugy maradtak állva, ölelve a tánczosok derekait, — meredt kezek fagyosan tartották a boros poharakat, — kínos csend után sohajtott föl a háziúr: »De uram isten, ennek fele sem tréfa.« — Mig itt szöglött a hegedű, járta a táncz, összeesendültek a poharak: az alatt a közel monostori halmon halva terült el egy szegény kanász, szerető párjával együtt lesújtotta őket az isten nyila. Itt vizalom, ott halál. Tánczoló ifjak és leányok elmentek és a szegény kanász temetésére? ... (Egy budapesti vendég.)

Amerikai a Balatonon. A jelenleg Bécsben időző amerikai evező-crew egyik tagja mr. William Gorting, meg akarja kísérteni a Balaton átúszását Siófokról B. Fűredre. Szándékát e hó 20-án akarja végrehajtani.

Négyszáz éves zászlót fedeztek fel Temesmegyében a román-szt.-miklósi görög kel. templom padlásán. A lobogó 1482-ből való, egyik oldalán tót, másikon román felirattal, akké azonban, hogy a román felirat nem cyrill, hanem latin betűkkel van készítve.

A villamosági kiállítás Párisban e hó 11-én nyílt meg, a villamoság legkülönbözőbb szereivel és alkalmazásával. A Place de la Concordeon a közfigyelmet egyszerű deszkasátor vonja magára, mely végső állomása a kiállítás egyik szelétől a másikig közlekedő Siemens rendszerre szerint épített villamos vasútnak. A champs-elységi iparpalota négy terme van telefon számára berendezve; ezek közül kettő a Comédie Française-zel, kettő a nagy operával van összekötve, s a kiállítás esti látogatóinak érdeklődése e termék körül csoportosul. Ott a falak mindenikén van tiz hallgató, melyek előtt öt percenél tovább időzni senkinek sem szabad. Van villamos konyha is, melynek finom eleganciája nagyon vetélkedik rendszerének drágaságával. A villamos tűz előállításá anyiba kerül, hogy egy beefsteak megsütése alig volna megfizethető. Rendkívül érdekes a természetű ház; ennek egyik részében a növények éjjel-nappal szakadatlanul kapják a villamos világitást, másik részében csak éjjel alkalmazzák a növényekre a villamos világitást, nappal természetes világitásuk zavartalan, s ezenkívül a palota előtt teljesen azonos növényeket ültettek el, melyek fejlesztésére semmiféle mesterséges eszközzel nem hatnak. Most tehát nemcsak az a kérdés fog eldőlni, hogy a háromféle természetés közül melyik ad leghamarabb érett zöltségeket, de az is, hogy a három közül melyik ad legizetesebbet? Egyebekben is rendkívül érdekes a kiállítás.

Az állatkertbe e napokban többféle új állat fog érkezni. Valószínűleg láthatók lesznek már az

ünnepek alatt, mikor a vidéki közönség nagy tömegben szokta fölkeresni e helyet.

HALÁLOZÁSOK.

LAKATOS OTTÓ, a magyarországi minorita-rend Nesztora, »Arad története«-nek írója, a leghazafias papok egyike, meghalt Aradon, épen mikor másnap papsága felszázados évfordulóját akarta ünnepelni. Lakatos a szabadságharcban való részvéte miatt tizenenny évi várfogságra ítélték, s hét évet ki is töltött abból. Mikor Aradra mint háziúnok visszajött, első dolga volt, jegyzetei és naplója alapján Arad szabadságharc alatti történetének megírásához hozzáfogni. A mű pár esztendő alatt el is készült, de ekkor többek óhajására és kérésére elhatározta, hogy Arad egész történetét megírja. Hosszu éveken át dolgozott a hetven éven túl levő aggyatán, míg elkészült a mű, melynek három kötete gazdag és csaknem teljes adatgyűjteményét képezi e város történetének. Lakatos Ottó mint pap mintakép, mint polgár jellemes, a közügyek iránt érdeklődő, áldozatkész, mint hazafi rajongó volt. Arad város közönsége a folyó év nyarán, közlegő aranyimiséje alkalmára díszpolgárává választotta a derek szerzeszt. Temetése e hó 18-án délután nagy részvét közt ment végbe.

Dr. BAINTNER JÁNOS, a budapesti jogi egyetem nyugalmazott tanára, a tud. akadémia tagja, meghalt 66 éves korában. a nógrádmegyei Pusztá-Berkin. Egykor helytartósági tanácsos volt, s jelentékeny befolyással bírt közoktatási viszonyainkra; majd egyetemi tanár lett s az osztrák jogot adta elő. Több szakkönyvet is adott ki, s eket az akadémia levelező tagul választotta. A szelid kedélyű, humanus tanár másfél év előtt vonult nyugalmába.

Elhunytak még a következő napok alatt: **BALÁZSOVICH GYULA,** miniszteri osztálytanácsos és a m. k. lottók igazgatója, Gréciban, hol szabadságidejét töltötte, 47 éves korában. — **DETSY FERENCZ,** családjának utolsó sarja, 44 éves korában, Paulison. — **HANDLER JÓZSEF,** építész, Sopron város derek polgára, 85 éves korában. — **DANJELOVICS ANTAL,** adófelügyelősi számtiszt, 61 éves korában, Budapestben. — **CSONKA IGNÁZ,** földbírtokos, 70 éves korában, Szerednyén. — **WAGNER ALAJOS,** 66 éves korában, Jászberényben. — **KERNER FERENCZ,** megyei irnok, Egerben, 42 éves korában. — **GRÜNFIELD HERMAN,** féhérmegyei bírtokos, Enyingben. — **STERN MIKSA,** tisza-luczi gazdag bírtokos, 40 éves korában.

Özv. DÉNES JÓZSEF, szül. Urházy Teréz, néhai Urházy György, ismert nevi író nővére, 56 éves korában, Szilágyfőkeresztúron, több gyermeket és testvért hagyva maga után. — **HUSZÁR FERENCZ,** szül. assakürthi Ghyecz Zsófia, Huszár Imre, Párisban tartózkodó publicista édesanyja, 80 éves korában, Erdő-Tagyoson. — **CSENGEY ISTVÁNNÉ,** szül. Beesy Katalin, Aszód város érdemes jegyzőjének neje, és Csengey Gusztáv ismert író édes anyja, Aszódon. — **DALOTTI NEMET ÖBÖNNÉ,** szül. Pándy Amália, kecskeméti tanár neje, 26 éves korában, N.-Kőrösön. — **Özv. WEER SÁNDORNÉ,** szül. Csanády Zsófia, 61 éves korában, Bihar-Illyén. — **HEGEDŰS JÁNOSNÉ,** szül. Bágyoni Szabó Katalin, a nagyenyedi ref. kollegium tanárának neje, 59 éves korában. — **LEPPENDI KOMIS DRUZSIANNA,** Kolozsvárt; ugyanott **GÁMÁN RÓZA,** 19 éves korában. — **Özv. SZEREMSKY ÁRPÁDNÉ,** szül. Kanyó Róza, N.-Váradon; ugyanott **Özv. WALDBERG KÁROLYNÉ,** szül. Galatz Mária.

SAKKJÁTEK.

1133-dik számú feladvány Gottschall H.-tól.

Szt.

8											
7											
6											
5											
4											
3											
2											
1											
	a	b	c	d	e	f	g	h			

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

Az 1128. sz. feladvány megfejtése.

Gottschall H.-tól.

Megfejtés.

Világos.	Szt.
1. Vd7—d8	Kd4—e3—c3 (a)
2. H—f1—b1+	Fc3: H (b)
3. Vd8—g5—a5 matt.	

a.

1. ...	e5—e4 v
2. Vd8—f6—e6+	e5—c4
3. a7—a8 F matt.	Kd4—d5:

b.

2. ...	K—d4
3. H—g5—b5 matt.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben* Fülöp József. *Sárospatakon* Gérecz Károly. *Debreczenben* Zagyva Imre és Beregi Adolf. *Nagy-Dobronyban* Németh Péter. *Budapesten* K. J. és F. H. *Karacson* Bányai Lajos. *A pesti sakk-kör.*

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

A csokna torony és társai. Nincsenek minden érdem híjjával, s kivált épen az első. Csakhogy a két első, s a két következő párvers rhythmusának különbsége s az ötödik sor rhythmusának és rimtelen odagyűjtésése: zavarólag hat az olvasóra; a tárgyat is már olyan két költő vette tantjára mint Petőfi és Arany, kik után bajos még megállhatót alkotni. A Szerlemből ezimű egyenben is van egy pár csinos szám (IV. IX. X.), de egészen sikerült egy sincs közte. A Lenauól való fordítás formailag a leg sikerültebb, de a választás nem a legszerencsésebb. Szóval: még várhat.

Mélan suttog. Nehány csinos strófa van benne, melyekben a kifejezés ereje felelgetti a rhythmus hiányát, mely különben az egész hosszú költeményen nagyon érezhető. A költemény fő baja egyébiránt épen hosszúsága tartalmához képest. Érdemes volna újra dolgozni, legalább egy harmadrészzel rövidebben.

Visszontlátásig. (Hoffmann.) Az eredeti — bár nem ismerjük, legalább nem emlékszünk rá — csinos lehet; de a fordítás annál gyarlóbb, semmi érztke a műforma, költői nyelv s több efféle, a műfordításához szükséges dolgok iránt.

Nem közölhetők. Tünődés. Az agy költő. — Habra hab jó. Magasan száll.

HETI NAPTÁR. Aug. hó.

Nap	Katholikus és protestans	Görög-Orosz	izraelita
21 V B II Privát, B. B 10 Ad. Hart.	9 D 10 Mátvap.	26 Libussa	
22 H Timót, Czizj sz. Timot, Szimf.	10 Lorant	27	
23 K Benicz Fülöp Zakes	11 Euplus	28	
24 S Bertalan ap. Bertalan	12 Phoitus, N.	29	
25 C Lajos király Lajos	13 Maximus	30 Roseb.	
26 P Sámuel, Zeñr. Sámuel	14 Mikéas prof. I Elul B.		
27 S Kalazanczi Józ. Gebhart	15 N.-B.-Assz.	2 S. Resh	

Hold változásai. ☾ Első negyed 1-én 3 óra 18 percz. délut.

Tartalom.

Szöveg: Az országos tanító-gyűlés elnökei. — Elégia a nyárról. — *Koltemény.* *Benedek Aladár*tól. — Martonyosiné csókja. Rajz a népetéltől. Irta Palotás Fausztin. — A cseh nemzeti színház Prágában. — Idyll az erdőben. — Gróf Szechenyi István egy körlevele. Közi *Bertha Sándor*. — A pokolgépek. — Nyoma vesszt! Angol regény. — Garfield beteggyámal. — Egyveleg. — Molnár Aladár. — Régi magyar sziművek. II. Mátyás király. *Gyulai Páltól.* — A dynamitről. — A nőparkiállítás. — Irodalom és művészet. — Közintézetek és egyletek. — Egyház és iskola. — Mi újság? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár

Képek: Béky Imre. — Gáspár János. — Bu-Amema, az algiri lázadó vezére. — A cseh nemzeti színház Prágában, az aug. 12-iki tűzvész előtt. — Idyll az erdőben. Böhm Pál festménye. — Liverpoolban lefoglalt pokolgép. — Garfield a kórügyen a »fehér ház«-ban. — Molnár Aladár.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 6. sz.)

T. Kwizda Ferencz János, es. k. udv. szállítónak Kornenburgban.

Sok évi fájdalmas lábajom, mely az utóbbi időben minden kigondolható szer használatára daczára annyira rosszabbodott, hogy alig bírtam a szobámban mozgást tenni, az Ön közszérvényfolyadéká által nemcsak hogy a leg rövidebb idő alatt teljeseb megszűnt, hanem jelenleg már lábaimat egészen jól használhatom.

E kitűnő szerert Önnék köszönetet mondva, maradtam, teljes tisztelettel
Bécs, 1881. márczius 26-án.

Koncsny Vincze,
tokkésztő, kertész-utca 20.

Kapható minden gyógyszer-tárban. Főletét Kwizda Ferencz János, es. k. udv. szállító és körületi gyógyszerésznél, Kornenburgban.

NEHÉZKÓRT

(epilepsie) gyógyít, levél utján dr. KILLISCH specialista Drezdában (Szászország). — A nagy sikere (8000) miatt nagy aranyérem a párisi tudományos társaságtól.

HIRDETÉSEK.

Egy halosor használt pelis sor, vagy annak helye egyszeri lgtatásnál 15 lejtesár; többesöl lgtatásnál 10 krajczár. Belsőoldj külön minden lgtatás után 30 kr.

Kiadó-hivatalunk számára hirdetésnyeket elfogad *Bécsben: Hanssenstein és Vogler Wallfischgasse Nr. 10, Meisze R. Bellegatšie Nr. 3 de Oppelik A. Wollzeile Nr. 22.*

FEHÉR MIKLÓS

Budapest, Köztelek, üllői ut 25.

ajánlja mint különlegességet a könnyű következő:

háromvasú ekéket:

eredeti Eckert D. R. S. I. eredeti Howard L. M. eredeti V. R. S. I. E. X. M. eredeti Sack's Rudolf fele mélyítő-éke.

továbbá
Fehér-Hoffherr, Pernollet- és Mayer-féle **Trieuroket (konkolyválasztó),**
eredeti angol Backer, eredeti B. Kittner **tisztító-rostákat,**

ugyszintén többféle kitűnőleg elismert sorvető és szőrvető gépeit ismert szilárd kivitelben a legolcsóbb árakon. 126

Árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve.

Alapítottatt 1826. A „kék csillaghoz“.

HARIS ZEILLINGER és Tsa,

Budapest, váczi utca 9. szám.

Ajánlják gazdagon felszerelt raktárukat határozott olcsóra szabott árak mellett a legjobb minőségű rumburgi, irlandi, hollandi, creas, len, fonál, sziléziai ugyszinte 9/4 9/4 9/4 10/4 és 12/4 széles lepedővásznak, asztalterítékek 6, 12, 18 és 24 személyre, törülközők, kávéabrosok, csemege, tálcza és eredenzéndők, mindenféle törölkendők, szines kanavász, nankin, matracz-eszivat, fehér és szines barehent, zsebkendők, chiffon, perkal, függöny, szines asztal és ágytakarók, flaneltakarók, szines ingelmék, himzett és harkolti betétek és szélek, fűrdőköpenyvegek, lepedők, gallér, kezek, harisnyák, mindenféle béléskelmék, és egyéb házi szükségletekre szolgáló vászon és fehérművekben.

Továbbá ujonnan berendezett **kész fehérmű raktárukat hölgyek, urak és minden korbéli gyermekek számára.**
Menyasszonyi Kelengyék kívánatra és gondos elkészítéset legújabb minták szerint eszközlik, árjegyzéket kívánatra bérmentesen küldenek, levélbeli megrendeléseket pontosan teljesítenek. 124

A FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irodalmi intézet kiadásában Budapestben (egyetem-utca 4-ik szám) megjelent és minden könyvrusnál kapható:

TANITÓK KÖNYVTÁRA.

Szerkesztik
Dr. KISS ARON és PÉTERFFY SÁNDOR.

I. füzet.
Gyakorlati tanítások
s az 1868-iki XXXVIII. és az 1879-iki XVIII. t.-cikkek értelmében készült
népiskolai tantervek.
Ára füzve 80 kr.

II. füzet.
NYELVTUDOMÁNYI ÉRTEKEZLETEK.
Ára füzve 60 kr.

III. füzet.
A magyar népiskolai tanítás története.
I. Füzet. Ára füzve 1 frt 20 kr.

A Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet kiadásában Budapestben (egyetem-utca 4-ik szám) megjelent és minden könyvrusnál kapható:

UTAZÁS A FÖLD KÖRÜL

NYOLCZVAN NAP ALATT.
VERNE GYULA
UTÁN FRANCZIABÓL.

KEPEKKEL.
Ára füzve 2 frt.

